

TÖÖTURU ÜLEVAADE

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõupakkumise ja -nõudluse ning hinna arengut. Keskpang jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu tööjõupakkumise või aktiivsuse muutus mõjutab otseselt potentsiaalset majanduskasvu. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Kuna euroala rahapoliitika on orienteeritud hinnastabiilsusele ja Eesti majandus on avatud, saab majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on oluline tööturu paindlikkus ja see, et palgatõus vastaks tootlikkuse kasvule ega põhjustaks tootmiskulude suurenemise tõttu liiga kiiret inflatsiooni.

Võrguväljaanne
Koostanud
Toimetanud
Küljendus

ISSN 2346-6936
Orsolya Soosaar, Katri Urke
Ragne Rambi
Triinu Talve

SISUKORD

EESTI TÖÖTURG RAHVUSVAHELISES VÕRDLUSES 2017. AASTAL	4
TÖÖJÕU HIND JA TOOTLIKKUS	6
Tööjõu ühikukulu	6
Keskmine palk	10
Palgatase ja -jaotus	13
Taustinfo 1. Kvalifikatsioonipremia: kaubanduse, kapitali ja demograafia mõju.....	19
TÖÖJÕUNÕUDLUS JA -PAKKUMINE	16
Hõive	16
Vabad töökohad	21
Tööpuudus	23
Tööjõus osalemine ja tööealine elanikkond	27
Taustinfo 2. Välisränne uutes Euroopa Liidu riikides.....	31

EESTI TÖÖTURG RAHVUSVAHELISES VÖRDLUSES 2017. AASTAL

2017. aastal toimus Eesti tööturul oluline pööre: tööjõu tootlikkus kasvas üle mitme aasta esimest korda rohkem kui tööjõukulu ja koos sellega suurenes ettevõtete kasum, mis oli ettevõtlussektoris juba aastaid kestnud. Teine poolaasta näitas, et osaliselt võis tööjõu ühikukulu kahanemine aasta esimesel poolel tuleneda sellest, et tööturg reageerib majandusaktiivsuse kasvule mõningase viitajaga. Suurenenud nõudlust ei suudetud enam olemasolevate töötajatega rahuldada ning aasta kestel tööjõunõudlus kasvas ja palgakasv hoogustus taas. Teistest Euroopa Liidu riikidest eristuvad Balti riigid tööjõu ühikukulu kiire suurenemisega kriisijärgsel perioodil. Viimase aasta jooksul tööjõu ühikukulu kasv neis riikides aeglustus, samal ajal kui teiste suurte Kesk- ja Ida-Euroopa riikide, iseäranis Ungari ja Tšehhi tööturud on muutunud pingeliseks. See on tinginud ka tööjõu ühikukulu kasvu kiirenemise.

Palgakasv kiirenes aasta teisel poolel kõige ulatuslikumalt riigi haldusalas, iseäranis avalikus halduses – tõenäoliselt Eesti Euroopa Liidu nõukogu eesistumise lõppemise ja haldusreformi tõttu. Maksu- ja tolliameti andmed 2018. aasta kahe esimese kuu kohta viitavad aga, et riigisektoris võib palgakasv olla püsivalt kiirenenud. Palgatõus hoogustus märkimisväärselt ka tänu investeerimisaktiivsuse suurenemisele hüppeliselt elavnunud ehitussektoris. Tuleb aga arvestada, et ehitussektori suhteline palgatase on varasemate väikese ehitusaktiivsusega aastate jooksul kahanenud. Ehkki nominaalpalga kasv aasta teisel poolel kiirenes, jäi reaalspalga kasv eelnevate aastatega võrreldes vaoshoituks. Samasugune olukord valitses 2017. aastal paljudes Euroopa riikides: palgakasv kiirenes, kuid hinnakasv kiirenes veel rohkem. Suuremad erandid olid ka siin Ungari ja Tšehhi, kus reaalspalga kasv suurenes märkimisväärselt.

Kui aasta esimesel poolel tugines majanduse kiirem kasv suuremas jaos tööjõu tootlikkuse paranemisele, siis aasta teisel poolel toimus kasv vaba tööjõu reservide vähesusest hoolimata hõive suurenemise arvelt. Töötajate arv suurenes enamikul tegevusaladel, nii tootmis- kui ka teenindussektoris. Lisaks töötajate arvu suurenemisele kasvas töötundide arv töötaja kohta. Koos täidetud ametikohtade arvuga suurenes vabade töökohtade arv nii töötukassa statistika kui ka statistikaameti tööjõu liikumise ja vabade töökohtade uuringu järgi. Viimane näitab, et üha sagedamini lõpetatakse töösuhe töötaja algatusel, mis viitab sellele, et töötajad vahetavad tihemini töökohti.

Hoolimata sellest, et Eestis osaleb tööturul teiste Euroopa riikidega võrreldes suurem osa tööealistest inimestest, suurenes tööealiste elanike tööturul osalemise aktiivsus 2017. aasta teisel poolel veelgi. Töötuse määr oli eelmise aasta omast madalam sellest hoolimata, et töövõimereform toob tööturule inimesi, kellel on tööd leida raske. Euroopa riikidest on Eesti tööturu lõhe suurim.

Kokkuvõttes näitavad andmed, et tööjõunõudlus suureneb. Tööjõupakkumine suurenes eelmisel aastal tänu tööturul valitsenud soodsatele tingimustele ja ka sotsiaalkindlustusreformide toel prognoositust rohkem. Kuigi tööjõus osalemise kasv jätkub tõenäoliselt tulevikuski, ei saa see olla ulatuslik, sest võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eestis aktiivsuse määr väga kõrge. Seega on oht, et palgakasvu kiirenemine jätkub ja kasumite taastumine pidurdub.

Selles ülevaates on Eesti arengut võrreldud teiste Euroopa riikide omaga. Rahvusvahelise võrdluse puhul on ülevaates kaht sorti jooniseid: pikema vaate korral on riigid rühmitatud piirkonna järgi ja võetud on kaalumata keskmine. Lõuna-Euroopa riikide hulka kuuluvad Euroopa Liidu uued liikmesriigid: Horvaatia, Rumeenia, Bulgaaria, Malta, Küpros ja Sloveenia.

Vanad Lõuna-Euroopa riigid (nt Itaalia, Kreeka, Hispaania ja Portugal) kuuluvad EL 15 alla. Kesk- ja Ida-Euroopa riikide ehk KIE 4 alla kuuluvad Ungari, Tšehhi, Poola ja Slovakkia. Üht aastat kirjeldavatel joonistel on riigid märgitud ühe värviga selle rühma järgi, kuhu nad kuuluvad. 2017. aastal on nende riikide puhul, mille kohta poldud aastaseid andmeid avaldatud, võetud kvartalite keskmised. Juhul, kui neljanda kvartali andmed puudusid, on arvestatud 2016. aasta neljandast kvartalist kuni 2017. aasta neljanda kvartalini avaldatud

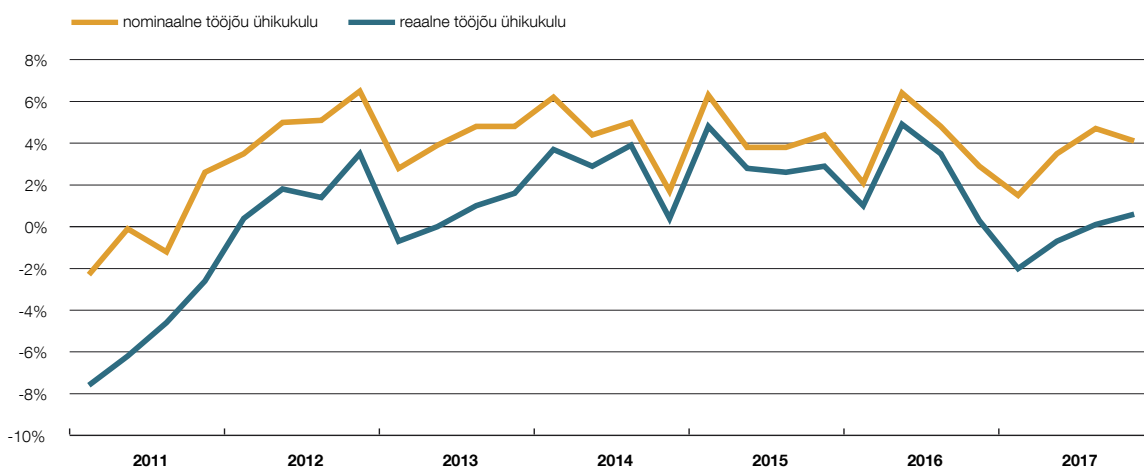
andmeid.

TÖÖJÕU HIND JA TOOTLIKKUS

Töäjõu ühikukulu

2013.–2016. aastal suurenesid ettevõtete kulutused töäjõule, mida on vaja teha ühe lisandväärtuse ühiku loomiseks, märgatavalt nii kriisieelse ajaga kui ka teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes. Pikemas vaates võib see halvendada Eesti võimet konkureerida oma toodangu välisurgudel hinna alusel. Majandusaktiivsuse hüppeline elavnemine 2017. aasta esimesel poolel peatas aga töäjõu ühikukulu kasvu, sest ajutiselt suutsid ettevõtted suuremat nõudlust toodangu järele rahuldada olemasolevate töötajatega. Selleks andis võimaluse tõik, et varasematel kesise kasvu aastatel töötajate arvu ei vähendatud, kuna oodati nõudluse elavnemist. Siiski võis nõudluse järsk suurenemine tabada ettevõtteid üllatusena, ning et töötajate värbamine võtab aega, suurenebki hõive mõningase viitajaga. 2017. aasta teisel poolel ettevõtetesisene töäjõupuhver ammendus, ning suuremast töäjõunõudlusest tingitud kiirem palgakasv ja aeglustuv töövõiljakuse kasv hoogustasid reaalse töäjõu ühikukulu suurenemist taas (vt joonis 1). Siiski oli tootlikkuse ja palga kasv kogu 2017. aasta vältel varasemate aastatega võrreldes märksa paremas kooskõlas ning aasta kokkuvõttes töäjõukulude osakaal SKPs kahanes.

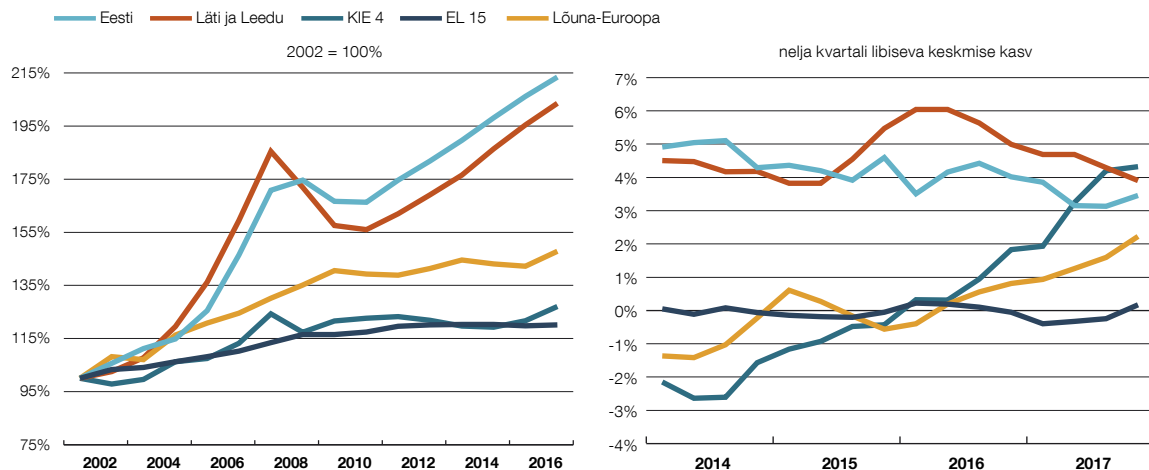
Joonis 1. Töäjõu ühikukulu aastane muutus

Allikas: statistikaamet.

Nominaalne töäjõu ühikukulu kasv mõõdab selliste töäjõule tehtud kulutuste kasvu, mida on tarvis ühe ühiku lisandväärtuse loomiseks majanduses. Olemuselt on tegu hinnaindeksiga, mida kasutatakse tihti konkurentsivõime indikaatorina. Kui töäjõukulu suureneb, siis varem või hiljem on ettevõtte sunnitud tõstma ka toodangu hinda, mis omakorda paneb löögi alla ettevõtte võime konkurentidega võistelda. Kriisijärgsel perioodil iseloomustas enamikku Euroopa Liidu riike pigem tagasihoidlik töäjõu ühikukulu kasv, sest suure tööpuuduse ja aeglase inflatsiooni tingimustes oli palgasurve väike, kuigi tootlikkus taastus pärast kriisi. Erandlikuna paistsid kõrge töäjõu ühikukulu kasvamääraga silma Baltimaad ning Lõuna-Euroopa riikidest madala hinnatasemega Bulgaaria (vt joonis 2). Seos ekspordivõime ja nominaalse töäjõu ühikukulu vahel pole väga tugev või siis võtab selle tekkimine aega, sest hoolimata selle hinnakonkurentsivõime indikaatori halvenemisest ei kaotanud Balti riigid ekspordi turuosa. Nõrga seose taga võib olla see, et tootmiskulude tase on nendes riikides endiselt madal,

Joonis 2. Nominaalne töäjõu ühikukulu eurodes

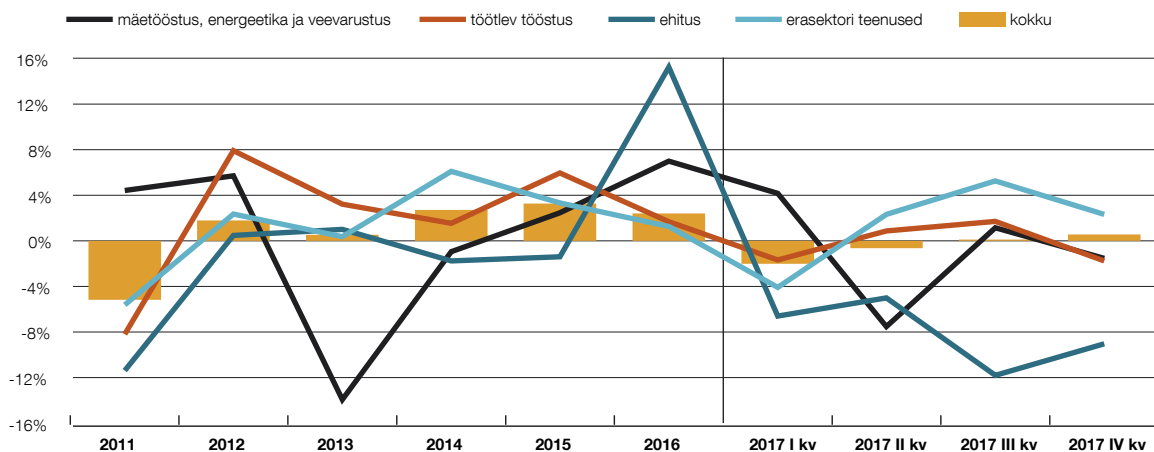

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

ning samal ajal võib toodete kvaliteedi paranemine olla alahinnatud ja kajastuda tootlikkuse kasvus vaid osaliselt. Kuigi 2016.–2017. aasta kestel Eesti töäjõu ühikukulu kasv aeglustus, kiirenes see enamikus teistes uutes liikmesriikides, välja arvatud Poolas ja Sloveenias.

Nominaalsele töäjõu ühikukulule arvutuslikult lähedane näitaja reaalne töäjõu ühikukulu näitab palgafondi osakaalu ligikaudset muutust majanduses eeldusel, et palgatöötajate osakaal kõigi hõivatute seas palju ei muutu. Kuna SKP võib jagada töäjõu- ja kapitalituluks, siis väljendab see ühtaegu ka kasumi osakaalu muutust SKPs. Kui reaalne töäjõu ühikukulu kasvab ja seega kapitalitulu osakaal kahaneb mingil tegevusalal rohkem kui konkureerivates tootmise asukohariikides, siis ohustab see riigi atraktiivsust ja suurendab tõenäosust, et ettevõtted viivad oma tootmise väiksema töäjõu ühikukuluga riikidesse. 2017. aasta esimesel poolel kahanes reaalne töäjõu ühikukulu Eestis enamikul tegevusaladel, kuid aasta teisel poolel kasv kiirenes, eriti teenindussektoris (vt joonis 3).

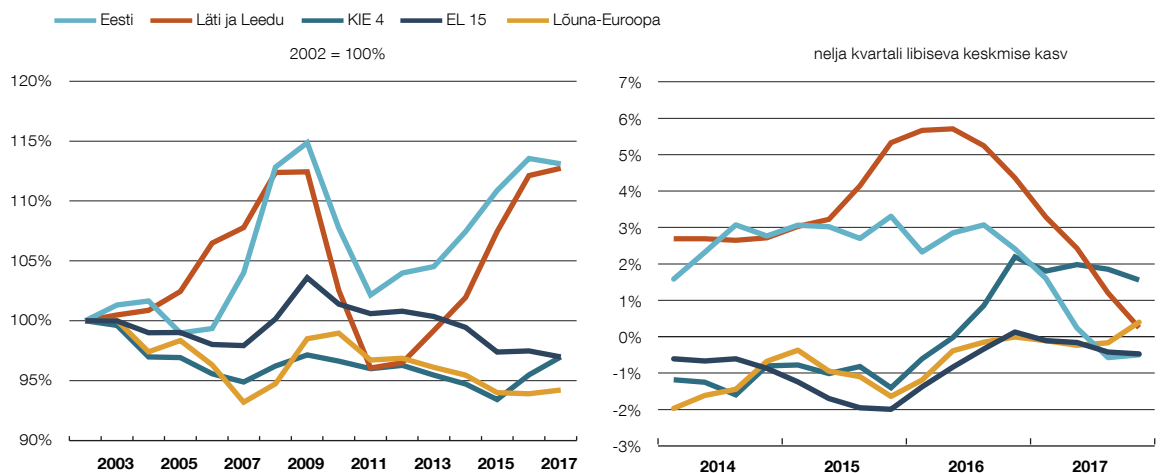
Joonis 3. Reaalse töäjõu ühikukulu muutus tegevusala järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Euroopa riikidest on reaalne tööjõu ühikukulu pikemas tagasivaates olnud majandusükli jooksul kõige heitlikum väikese ja avatud majandusega Balti riikides. Läti ja Leedu tööjõu ühikukulu kasvu kiirenemine 2016. aastal tähendas, et keskmiselt oli nende riikide ja Eesti reaalne tööjõu ühikukulu suurenenud 15 aastaga ligikaudu ühepalju, 13%. Pärast viimaste aastate kasvu, mis on olnud märksa kiirem kui teistes Euroopa Liidu riikides, aeglustus tööjõu ühikukulu suurenemine 2017. aastal kõigis kolmes Balti riigis. Samal ajal kogus see aga hoogu suurtes Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (vt joonis 4).

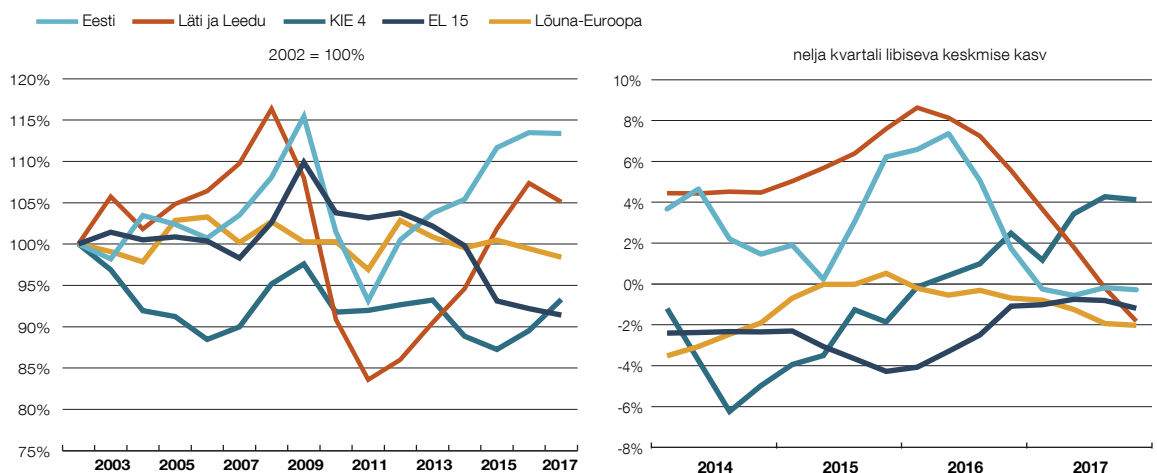
Joonis 4. Reaalne tööjõu ühikukulu

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Konkurentsivõime seisukohast on kogu majanduse tööjõu ühikukulust olulisem eksportiva sektori näitaja muutus ajas. Eksportiva sektori lähendina kasutatakse tihti töötlevat tööstust kui suurima ekspordi osakaaluga tegevusala. Nii kogu majanduse kui ka töötleva tööstuse reaalne tööjõu ühikukulu on Kesk- ja Ida-Euroopas kasvanud kiiremini kui Lääne-Euroopas; Eesti, Läti ja Leedu on aga Kesk- ja Ida-Euroopa riikide hulgaski esirinnas (vt joonis 5).

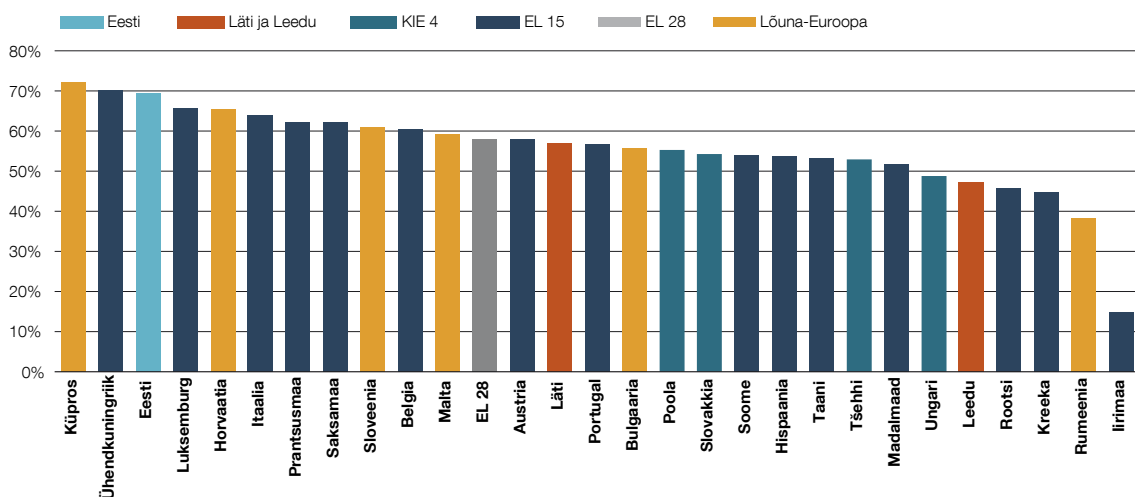
Joonis 5. Reaalne tööjõu ühikukulu töötlevas tööstuses

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Reaalse töäjõu ühikukulu tase väljendab töäjõukulu suurust ühe töötaja kohta suhtena ühe töötaja tootlikkuse. Rahvusvaheliselt on mõistlik võrrelda kogu majanduse näitaja asemel töötleva tööstuse oma, et vältida teenindus- ja tööstussektori osakaalust tulenevaid erinevusi. Isegi kitsamalt töötlevas tööstuses on osa töäjõu ühikukulu taseme erinevustest selgitatav töötleva tööstuse alamharude struktuuriga, sest need erinevad tootmistehnoloogia ja kapitalimahukuse poolest. Näiteks Iirimaa vähenes töäjõu ühikukulu tublisti 2015. aastal, kui mitu rahvusvahelist ettevõtet otsustas oma peakontori Iirimaaale viia. Kuna ettevõtte kasum arvatakse peakontori asukohariigi SKP hulka isegi siis, kui see ei jää riiki, siis töäjõukulu suhtena SKPsse kahanes. Siiski võib öelda, et Eesti töäjõu ühikukulu kriisijärgse kiire kasvu taga ei ole teiste riikidega võrreldes madal reaalse töäjõu ühikukulu tase (vt joonis 6).

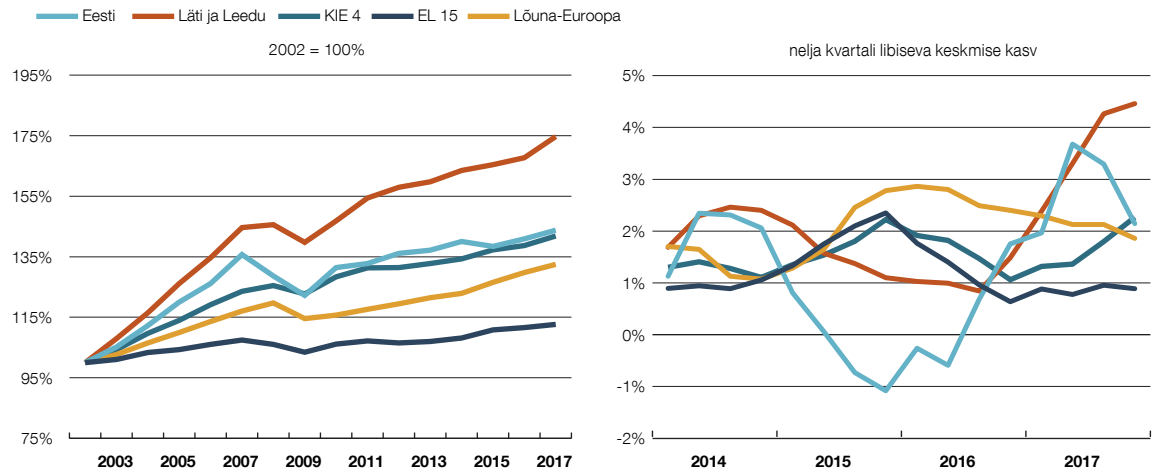
Joonis 6. Reaalne töäjõu ühikukulu töötlevas tööstuses, 2017

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Töäjõu ühikukulu kasvu komponente vaadates on näha, et peamiselt on Balti riikide kiirema kasvu põhjustanud suurem palgakasv, mille tagamaadest tuleb juttu ülevaate järgmises osas. Töäjõu tootlikkus aga on pika perioodi keskmisena suurenenud Baltimaades rohkem kui enamikus teistes Ida- ja Lõuna-Euroopa riikides (vt joonis 7). Baltimaades kiirenes tootlikkuse kasv 2017. aasta jooksul rohkem kui teistes riikides keskmiselt. Aasta teisel poolel Eesti töäjõu tootlikkuse kasv aeglustus, Läti ja Leedu oma aga mitte.

Joonis 7. Reaalne töajõu tootlikkus

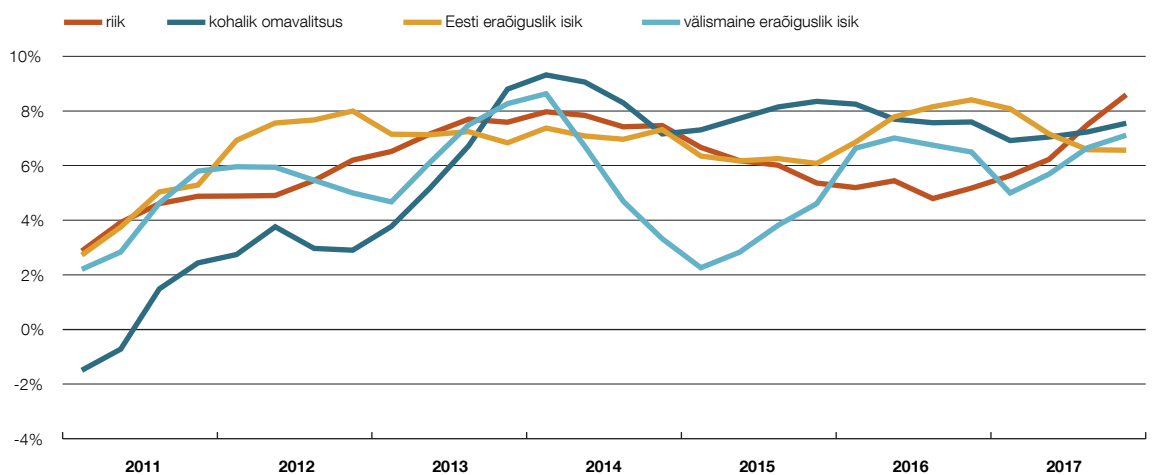

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Keskmine palk

2017. aasta teisel poolel kiirenes keskmise palga aastakasvu tempo aasta esimese poole 6,2%ga võrreldes 7,5%ni. Sellel oli mitu põhjust: eelmiste aastate omast hoogsam töajõu tootlikkuse kasv, kiirem inflatsioon, ettevõtete suurem nõudlus töajõu järele, ja samal ajal väike tööpuudus. Lisaks sellele võisid riigisektori palgakasvu kiirendada haldusreformi raames välja makstud hüvitised ning Euroopa Liidu nõukogu eesistumise lõppemisega seotud väljamaksed. Palgakasv oligi aasta teisel poolel kõige suurem riigisektoris (joonis 8).

Joonis 8. Keskmine brutokuupalk töandja omaniku järgi, nelja kvartali libiseva keskmise kasv

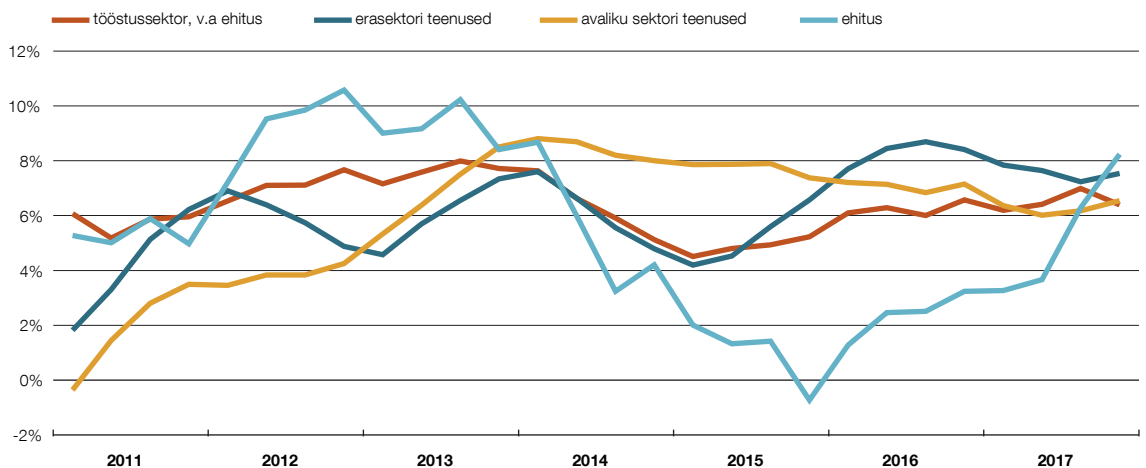

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Ehitusaktiivsuse järsk elavnemine suurendas sektori ettevõtete vajadust töajõu järele. 2017. aasta jooksul kasvas tunnetatud tööjõupuudus ehitussektoris märgatavalt ja kerkis ka vakantsi määr. Arvestades seda, et tööpuuduse määr on Eestis langenud madalale tasemele, kiirenes

ootuspäraselt ka ehitussektori palgakasv (vt joonis 9). Ehitussektori tsüklilist olukorda hinnates tuleb aga arvestada, et 2014.–2016. aastal kasvasid seal palgad riigitellimuste mõõna tagajärjel keskmisest märksa aeglasemalt, ning seega sektori suhteline palk kahanes. 2006. aasta tippajaga võrreldes on ka tööjõupuuduse näitajad veel märksa madalamad: kui toona pidas pea 70% küsitletud tööandjatest tööjõupuudust peamiseks tootmist takistavaks teguriks, siis 2017. aasta lõpus arvas nii 47% tööandjatest. Samuti töötas 2017. aastal Eesti residentidest ehitusettevõtetes 47 000 palgatöötajat – seda on pea 40% vähem kui 2007. aastal. Tegu pole siiski olukorraga, kus suur osa püsitööjõust on tegevusalalt lahkunud, sest ka 2005. aastal oli ehituses töötajaid 48 000 ehk sama palju kui praegu. Kinnisvarabuumi ja suhtelise palga kiire kasvu toel sisenes toona ehituse tegevusalale kahe aasta jooksul rohkesti inimesi, kes olid varem mitteaktiivsed või töötasid mõnel teisel tegevusalal, ja hõive kasvas kaks aastat järjest veerandi võrra.

Joonis 9. Keskmine brutokuupalk tegevusala järgi, nelja kvartali libiseva keskmise kasv

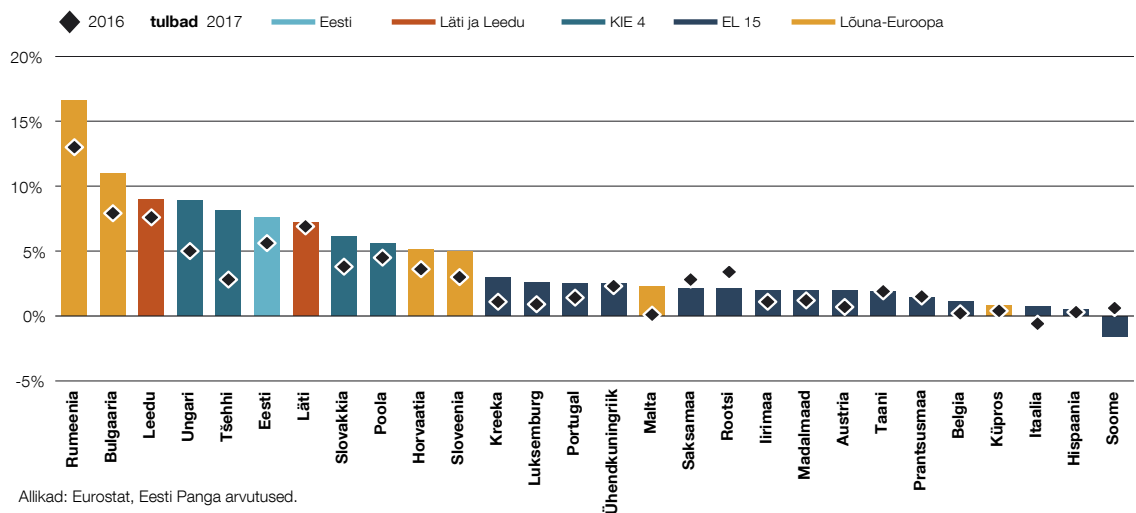

Allikas: statistikaamet.

Töötlevas tööstuses suurenes majandusaktiivsus tänu elavnenud välisnõudlusele. Siiski pidid ettevõtted tootmise laiendamise nimel lisatööjõudu värbama, ning tööjõu tootlikkuse kasv kiirenes vähesel määral. Keskmine palk suurenes töötlevas tööstuses 2017. aastal 6% ehk vähem kui majanduse keskmine ning 2016. aastaga võrreldes kasv veidi aeglustus. Samal ajal aga kiirenes tunnipalga kasv töötlevas tööstuses selgelt. Tööjõunõudluse surve töötlevas tööstuses on suurenenud juba alates 2016. aasta teisest poolest nii vakantside, tööandjate ootuste kui ka hõive järgi.

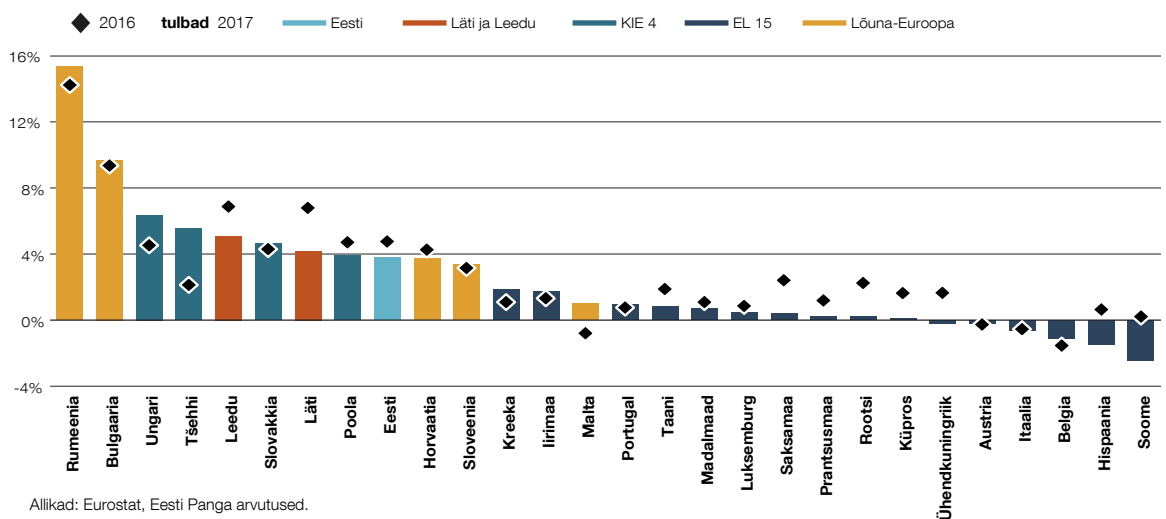
Vanade Euroopa Liidu riikidega võrreldes kasvavad palgad Eestis ja teistes uutes liikmesriikides kiiremas tempos. Pika perioodi jooksul kasvab nominaalpalg ligikaudu sama palju kui hinnad ja tööjõu tootlikkus kokku. Kuna uutes liikmesriikides on nii tootlikkuse kui ka hindade tase vanade liikmesriikide omast endiselt märksa madalam ning nende kasv kiirem, on hoogsam palgakasv nende puhul ootuspärane. Tööjõukulu indeksi kasv, mis mõõdab tööjõukulu kasvu töötunni kohta, kiirenes 2017. aastal kõigis Kesk-, Ida- ja Lõuna-Euroopa riikides, vanadest liikmesriikidest aga pooltes (vt joonis 10). Eriti võimsalt kiirenes palgakasv Visegrádi riikides Ungaris ja Tšehhis. Põhjused on samad mis Eestiski: hindade ja tootlikkuse kasvu elavnemine koos samaaegse tööjõupuuduse kasvuga.

Joonis 10. Tööjõukulu indeksi kasv, 2016–2017

Enamikus riikides jäi aga palgakasvu muutus inflatsiooni kiirenemisele alla, mistõttu reaalpalga kasv aeglustus. Eranditeks olid Ungari, Tšehhi, Rumeenia ja Malta, kus kiirenes ka reaalpalga kasv (vt joonis 11). Paljudes vanades Euroopa Liidu riikides mängivad palgade kujunemisel olulist rolli kollektiivsed palgaläbirääkimised. Läbirääkimistel arvestavad ametiühingud oma palganõudmistesse sisse elukalliduse tõusu, ning mõnes riigis on kollektiivselt läbi räägitud palgad inflatsiooniga indekseeritud. Seega võib inflatsiooni mõju palgale avaldada mõningase viitajaga.

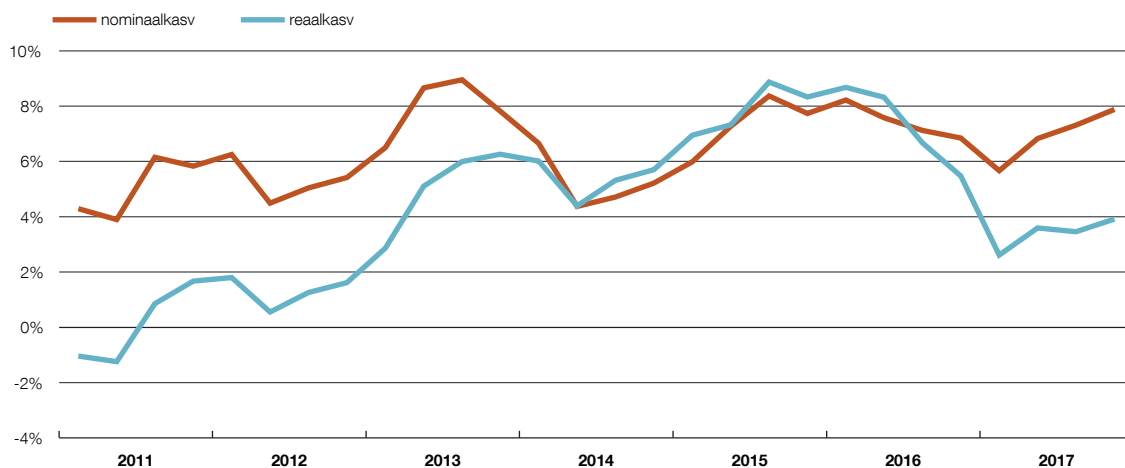
Joonis 11. Tööjõukulu indeksi reaalkasv, 2016–2017

Ettevaates mõjutab Eesti palgakasvu varasemate aastate omast aeglasem miinimumpalga tõus, kollektiivsed palgakokkulepped ja valitsuse otsused riigisektori palgade kohta, ning 2018. aastast kehtima hakanud uus tulumaksu arutamise kord. Kuigi miinimumpalka

teenib tööjõu-uuringu järgi 2015. aasta seisuga ligikaudu 4–6% täistööajaga töötavatest palgatöötajatest, kandus selle tõusu mõju edasi ka miinimumist kõrgematesse palkadesse. Tulumaksureform tõstis kuni 1200eurose sissetulekuga töötajate tulumaksuvaba miinimumi 500 euroni, mis võib lühikeseks ajaks anda tööandjatele võimaluse brutopalku vähem tõsta kui muidu. Palgatöötajate ostujõu kasvu näitab kõige paremini reaalse netopalga suurenemine, mis 2017. aastal kiirema inflatsiooni tõttu märgatavalt aeglustus: 2016. aasta 7,3%-lt 3,4%-le (vt joonis 12). Kui töötajatel on palga nominaalse kasvumäära suhtes teatud ootused, tähendab kiirem hinnasv, et ettevõtted saavad tuge suurenenud tööjõukuludest välja kasvamisel.

Joonis 12. Keskmise netokuupalga nominaal- ja reaalkasv

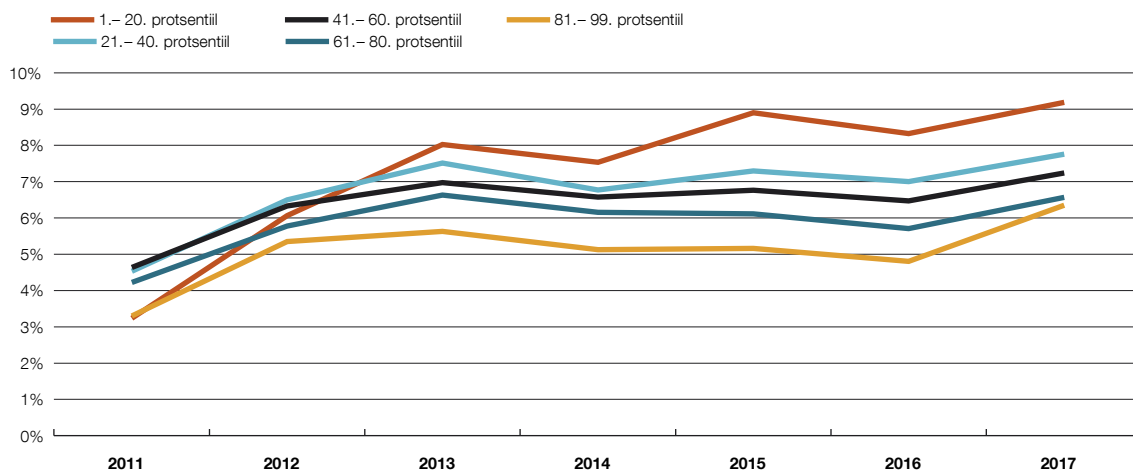

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Palgatase ja -jaotus

Maksu- ja tolliameti palgaväljamaksete jaotuse statistika kohaselt on deklareeritud palk juba mitu aastat kasvanud kiiremini palgajaotuse madalamas osas, ning see oli ka 2017. aasta jooksul nii. Kui järjestada deklareeritud palgad kasvavas järjekorras, siis on näha, et madalaima viiendiku keskmine suurenes eelneva aasta sama vahemiku keskmisega võrreldes 9%, samal ajal kui kõrgeimate deklareeritud palkade viiendiku keskmine kasvas 6%. Viimasest on küll välja jäetud kõige kõrgem 1%, mis sisaldab ühekordseid suuri väljamakseid (vt joonis 13). 2017. aasta lõpus hoogustus palgaväljamaksete kasv palgajaotuse kõrgeimas viiendikus, mis on kooskõlas finantssektori ja avaliku halduse arenguga.

Joonis 13. Deklareeritud palkade protsentiliide keskmine muutus

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet, Eesti Panga arvutused.

Taustinfo 1. Kvalifikatsioonipreemia: kaubanduse, kapitali ja demograafia mõju

Taustinfo põhineb Eesti Panga toimetisel I/2018¹.

Kvalifikatsioonipreemiaks nimetatakse kvalifitseeritud ja kvalifitseerimata tööjõu palga erinevust. Viimaste aastate jooksul on kvalifikatsioonipreemia ja seda mõjutavad tegurid tõusnud majanduses aktuaalseks uurimisteenaks, kuna need on seotud sissetulekute ebavõrdsusega. Kuigi teadlased pole kvalifikatsioonipreemia suurust määravate tegurite suhtes üksmeelel, on välja pakutud mitu tõenäolist mõjurit: tehnoloogia areng, mis suurendab kvalifikatsioonipreemiat tänu sellele, et kasvab kvalifitseeritud tööjõust saadav kasu; kaubavahetuse suurem maht, mis soodustab teatud tüüpi tööjõudu kasutava sektori kasvu; ning kvalifitseeritud ja kvalifitseerimata tööjõu suhteline hulk.

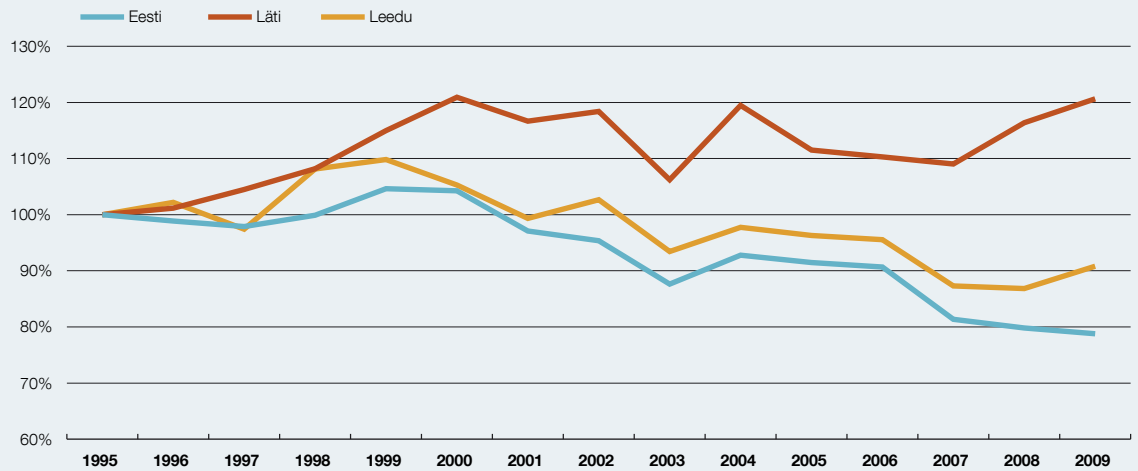
Sang-Wook (Stanley) Cho ja Julian P. Diaz pakuvad oma artiklis välja staatilise üldise tasakaalu mudeli, milles võetakse – erinevalt suuremast osast uurimistest – arvesse kõigi kolme teguri mõju kvalifikatsioonipreemiale. Autorid testivad Eesti, Läti ja Leedu näitel, kas kaubandus, kapitali akumulatsioon ja kvalifitseeritud tööjõu pakkumine selgitavad kvalifikatsioonipreemia kujunemist. Nimelt on kvalifikatsioonipreemia nendes suhteliselt ühesuguse majandusega riikides muutunud ajas eri moodi: võrreldes 1995. aastaga oli see Lätis 2008. aastal 16% kõrgem, kuid Leedus 13% ja Eestis 20% madalam (vt joonis T1.1).

Samal ajal suurenes kõigis kolmes riigis kapitali hulk mitmekordselt nii masinate ja seadmete kui ka hoonete ja rajatiste puhul. Väliskaubanduse tingimused (*terms of trade*), mida mõõdetakse ekspordihindade suhtena impordihindadesse, paranesid vaatlusalusel ajavahemikul Eestis ja Leedus nii kaupade kui ka teenuste puhul, Lätis seevastu teenuste väliskaubanduse tingimused paranesid, kuid kaupade tingimused hoopis halvenesid. Rahvaarv kahanes kõigis kolmes riigis: 2008. aastaks oli see Eestis 7% ning Lätis ja Leedus 12% väiksem kui 1995. aastal. Tööealine rahvastik sealjuures muutus Eestis vähe, kuid Lätis ja Leedus kahanes see 5%. Vaatlusalusel ajavahemikul kasvas kõrgharidusega inimeste arv kõigis kolmes riigis, kuid ilma kõrghariduseta inimeste arv kahanes. Kõige järsemalt kasvas kõrgharidusega inimeste arv Leedus; järgnes Eesti, ning kõige väiksem oli muutus Lätis.

Selleks, et näha, kas ülalkirjeldatud muutused toovad kaasa Eestis, Lätis ja Leedus nähtud muutuse kvalifikatsioonipreemia, kalibreerivad autorid staatilise üldise tasakaalu mudeli nii, et see vastaks kolme riigi majanduse struktuurile 1995. aastal. Selleks kasutavad nad nende riikide makromajanduslikke andmeid. Parameetrid, mis pole andmete põhjal kättesaadavad, võtavad autorid varasematest uurimistöödest. Numbrilise eksperimendi jaoks muudavad nad kolme sisendit: väliskaubandustingimusi, kapitali kogust ja

¹ Sang-Wook (Stanley) Cho ja Julian P. Diaz. „Skill Premium Divergence: The Roles of Trade, Capital and Demographics“.

Joonis T1.1. Kvalifikatsioonipremia Balti riikides, 1995 = 100%

Allikad: World Input-Output Database, Eesti Panga arvutused.

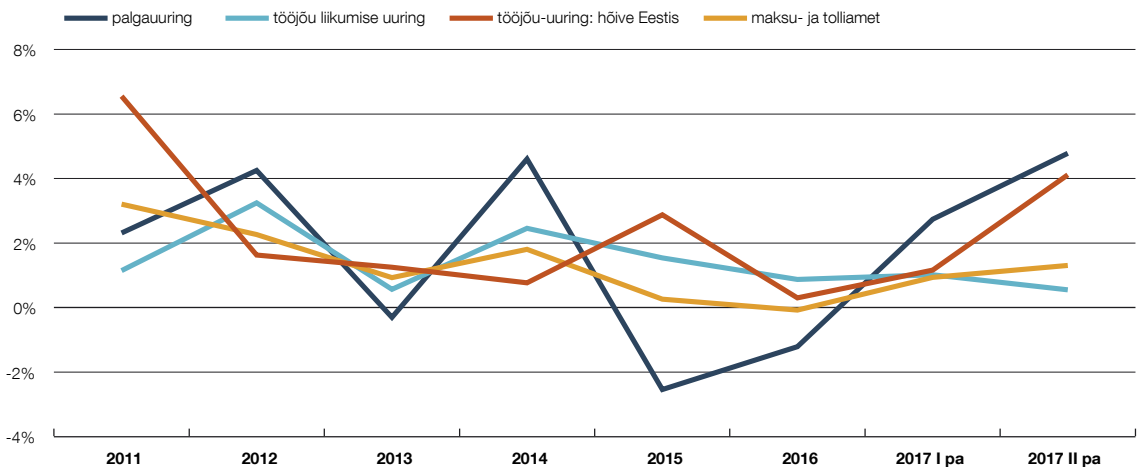
kvalifikatsiooni jaotust samal määral, nagu need Eestis, Lätis ja Leedus vaatlusalusel perioodil muutusid. Mudeli lahend kõigi kolme sisendi üheaegsel muutmisel andis kvalifikatsioonipremia kohta tegelikult toimunule lähedase tulemuse – täpsemalt vähenes kvalifikatsioonipremia Eesti puhul 22% ja Leedu puhul 35%, Läti puhul aga suurenes 10%. Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise kasv vähendas kvalifikatsioonipremiat, nagu ka väliskaubanduse kasv, kuid kapitali süvenemine ootuspäraselt suurendas kvalifikatsioonipremiat.

TÖÖJÕUNÕUDLUS JA -PAKKUMINE

Hõive

Koos kiire majanduskasvuga suurenes 2017. aasta jooksul ka töøjõunõudlus. Töøjõu-uuringu andmetel kasvas hõivatute arv Eestis asuvates ettevõtetes 2017. aasta teisel poolel aasta võrdluses 4,1% ehk ligi 25 700 töötaja võrra (vt joonis 14). Koguhõive ehk Eesti elanike hõive suurenes teisel poolaastal aastaga veidi vähem, 3,3% ehk 21 300 töötaja võrra, sest välismaal, eelkõige Soomes asuvates ettevõtetes töötavate Eesti elanike arv mullusega võrreldes vähenes. Kuna töøjõu-uuring on valikuuring ning selle põhjal leitud hõivehinnang põhineb kvartalis ligikaudu 4500 inimese suurusel valimil, on hõive kasvumäära punkthinnangu usaldusvahemik küllaltki lai. Seetõttu on oluline jälgida ka teisi andmeallikaid, kust töötajate arvu kohta teavet saab.

Joonis 14. Hõive aastane muutus eri andmeallikate põhjal

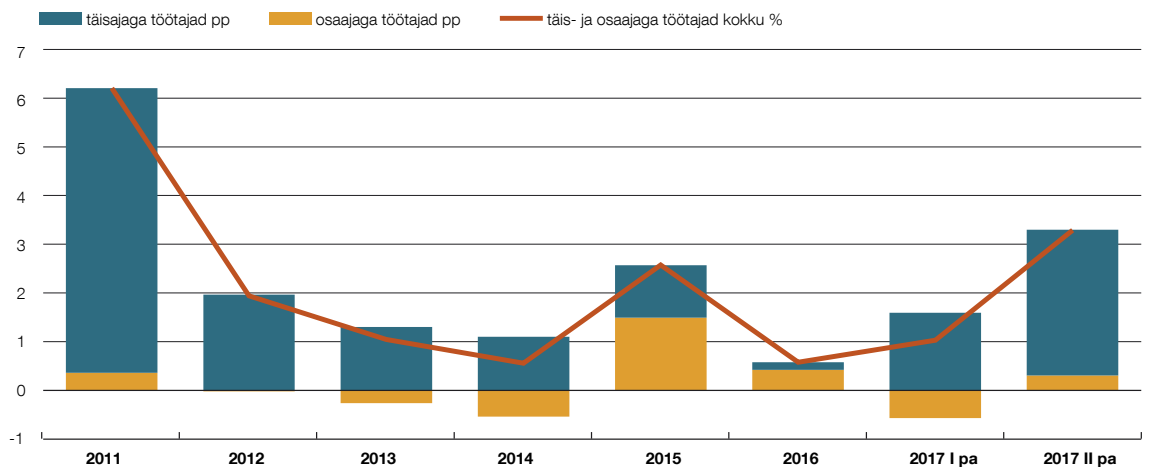

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet, Eesti Panga arvutused.

Palgauuringu andmed ning maksu- ja tolliameti andmed palgaväljamaksete saajate arvu kohta viitavad samuti, et hõivatute arvu kasv teisel poolaastal kiirenes. Palgauuringus taandatakse töötajate arv täistööajale ning selle järgi suurenes hõive teisel poolaastal töøjõu-uuringu näitajaga enam-vähem samas tempos. See on kooskõlas töøjõu-uuringu andmetega täis- ja osaajaga töötamise kohta, mis osutavad, et Eesti elanike hõive suurenes teisel poolaastal peamiselt tänu täistööajaga hõivatud töötajate arvu kasvule (vt joonis 15). Töötatud tundide arv suurenes töøjõu-uuringu andmetel teisel poolaastal aga hõivest aeglasemalt, mis võiks vastupidi viidata just osaajaga töötamise kasvule. Ent kui võtta arvesse ka seda, et 2017. aasta teisel poolel oli 2016. aastaga võrreldes riigipühade tõttu vähem tööpäevi, kasvas töötatud tundide arv hõivest kiiremini. See näitab, et olemasolevat töøjõudu rakendati veidi suurema koormusega.

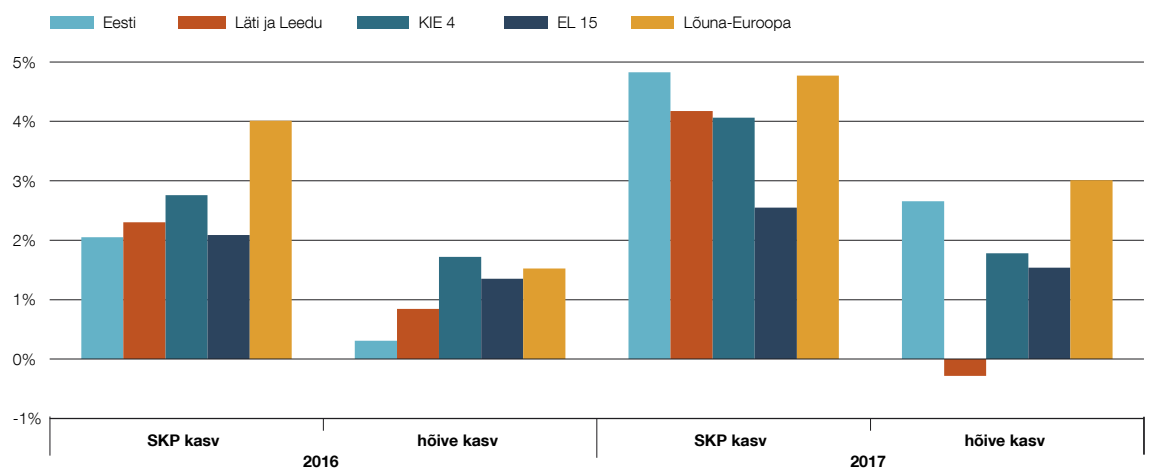
Majanduskasv kiirenes 2017. aastal ka teistes Balti ja Ida-Euroopa riikides, ent Eesti omaga sarnast hõive kasvu kiirenemist seal ei toimunud. Eelkõige paistavad silma Läti ja Leedu, kus on seni suudetud tootmist suurendada ja elavnenu majandusega kaasas käivat nõudlust rahuldada olemasolevate töötajate abiga. Eesti hõive kiire kasv 2017. aastal võib olla seotud ka asjaoluga, et 2016. aastal ei jõudnud ettevõtted veel suurenenud töøjõuvajadusele reageerida, hõivatute arv suurenes vähe, ning selle võrra oli hõive kasv järgneval aastal kiirem. Seda toetab ka asjaolu, et kahe aasta keskmisena olid nii Eesti hõive kasv kui ka SKP kasv ühel tasemel samade näitajatega teistes Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (vt joonis 16).

Joonis 15. Hõivatute arvu aastane muutus töötaja järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Joonis 16. Hõive ja SKP muutus

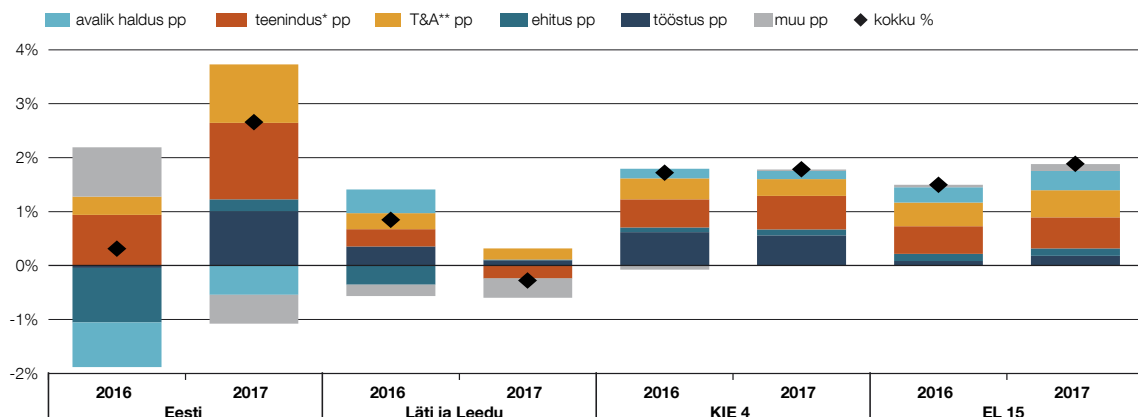

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Nelja Kesk- ja Ida-Euroopa riigiga (KIE 4) sarnane oli ka Eesti hõive kasvu struktuur. Hõive kasvu on peamiselt toetanud töötajate arvu suurenemine tööstuses, erasektori teeninduse tegevusaladel (kaubandus, veondus ja laondus, info ja side) ning kutse-, tehnika- ja haldustegevuses (vt joonis 17). Erinevalt Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest ning 15 vanimast Euroopa Liidu liikmesriigist (EL 15) on Eestis viimasel paaril aastal vähenenud hõivatute arv avalikus sektoris, st avalikus halduses, hariduses ja tervishoius.

Hõivatute arvu kiire kasv 2017. aasta teisel poolel tõi Eestis kaasa olukorra, kus hõivatute osakaal tööealiste (15–74-aastaste) elanike hulgas ehk hõive määr kerkis 2017. aasta kokkuvõttes 67,5%ni. 2017. aasta teisel poolaastal suurenes hõivatute osakaal kõige kiiremini Kirde-Eestis, mille tööturu olukord on pärast paari aasta tagust koondamislainet järk-järgult paranenud (vt

Joonis 17. Hõive muutus

* Teenindus: kaubandus; veondus ja laondus; majutus ja toitlustus; info ja side.

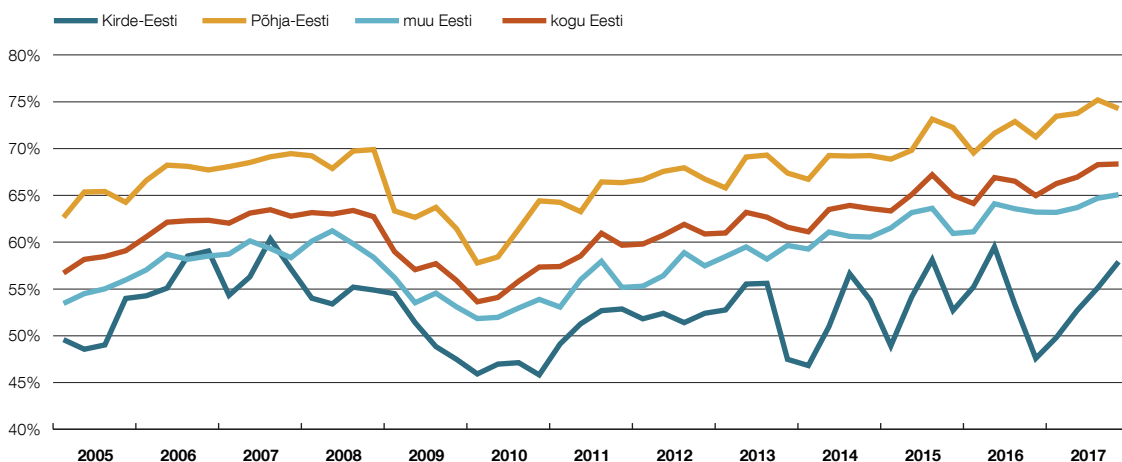
** T&A: kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus; haldus- ja abitegevused.

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

joonis 18). 2017. aastal tervikuna aga tõusis hõive määr kõige rohkem Põhja-Eestis. Eesti hõive määr on juba mitu aastat olnud üks Euroopa Liidu kõrgemaid (vt joonis 19), mis näitab, et vaba tööjõudu pole Eestis keskmiselt kuigi palju. Seetõttu kaasnes teisel poolaastal suure tööjõunõudluse ja hõivatute arvu kasvuga ka kiire palgakasv (vt ptk „Tööjõu ühikukulu“). Piirkonniti peaks vaba tööjõudu olema lihtsaim leida Ida-Virumaal, kus on ka kõige suurem registreeritud töötute osakaal.

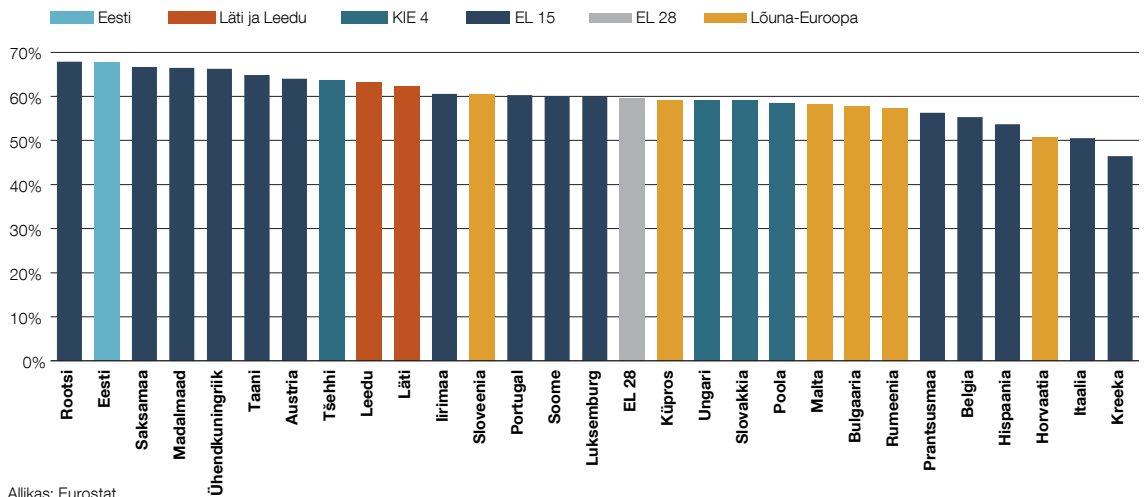
Eesti eristub teistest Euroopa riikidest sellega, et tööga hõivatute osakaal 50–74aastaste elanike hulgas on siin Euroopa Liidu suurim. Euroopa Liidus keskmiselt on tööga hõivatud 46,1% vanemaealistest, Eestis aga 57,4%. Seejuures tõstab nimetatud vanuserühma hõive määra teiste riikide omast kõrgemaks naiste väga suur hõive.

Joonis 18. Tööhõive määr

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

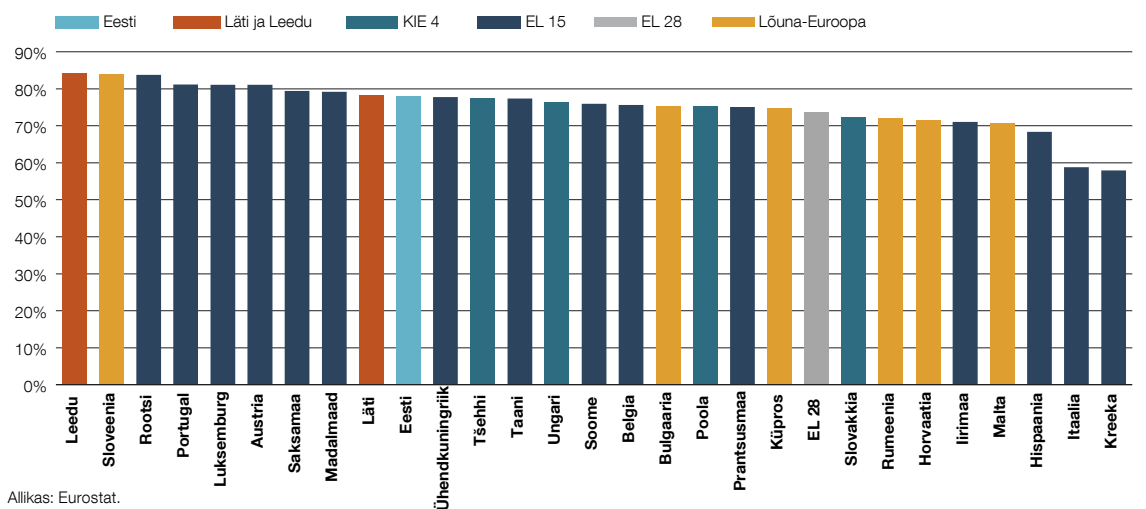
Joonis 19. Hõive määr, 2017

Allikas: Eurostat.

Lisaks paistab silma, et kui 50–74aastaste naiste hõive määr on Eestis Euroopa Liidu kõrgeim, siis 25–49aastaste naiste hõive määr on keskmisele näitajale lähemal (vt joonis 20). See võib olla seotud ühelt poolt vanemapuhkusega, mis on Eestis pikem kui teistes Euroopa riikides, teisalt aga lapsehoiuteenuse halva kättesaadavusega kohe pärast vanemahüvitise lõppu. Kuigi tööjõu-uuringu meetodika on Euroopa riikides ühtne, võib hinnangut väikeste lastega naiste hõive määradele mõjutada see, et mõne riigi tööjõu-uuringus registreeritakse vanemapuhkus töökatketusena ja inimene jääb siiski hõivatatu staatusesse. Eesti noorte lapsevanemate hõive määr võib riikidevahelises võrdluses seega välja paista madalam, sest meil loetakse seda aega mitteaktiivseks.

Joonis 20. 25–49aastaste naiste hõive määr, 2017

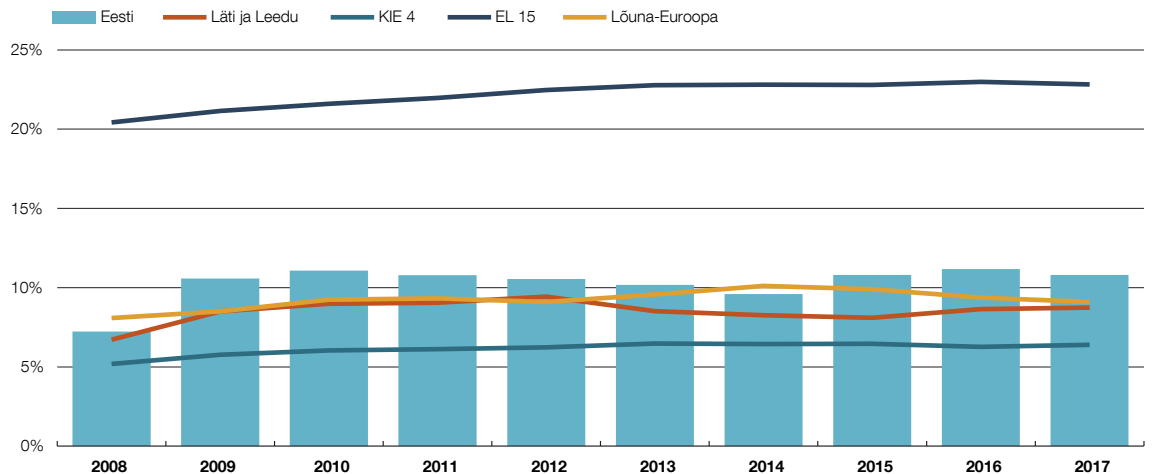
Allikas: Eurostat.

Eestis on viimastel aastatel toetanud hõive kasvu osaajaga töötajate arvu suurenemine. Kümne aasta taguse ajaga võrreldes on Eestis osaajaga töötajate² osakaal koguhõives kasvanud

² Osaajaga töötaja on hõivatatu, kes töötab tavaliselt vähem kui 35 tundi nädalas.

poole võrra ning 2017. aastal töötas osaajaga ligikaudu 11% hõivatutest. See aga jääb endiselt tugevasti alla Lääne-Euroopa riikidele, kus osaajaga töötab peaaegu veerand hõivatutest (vt joonis 21). Osaajaga töötamise kasv võib illustreerida seda, kui lihtne või tavapärase on nendel, kes mingil põhjusel ei suuda või soovi täiskoormusega töötada, end tööturul rakendada.

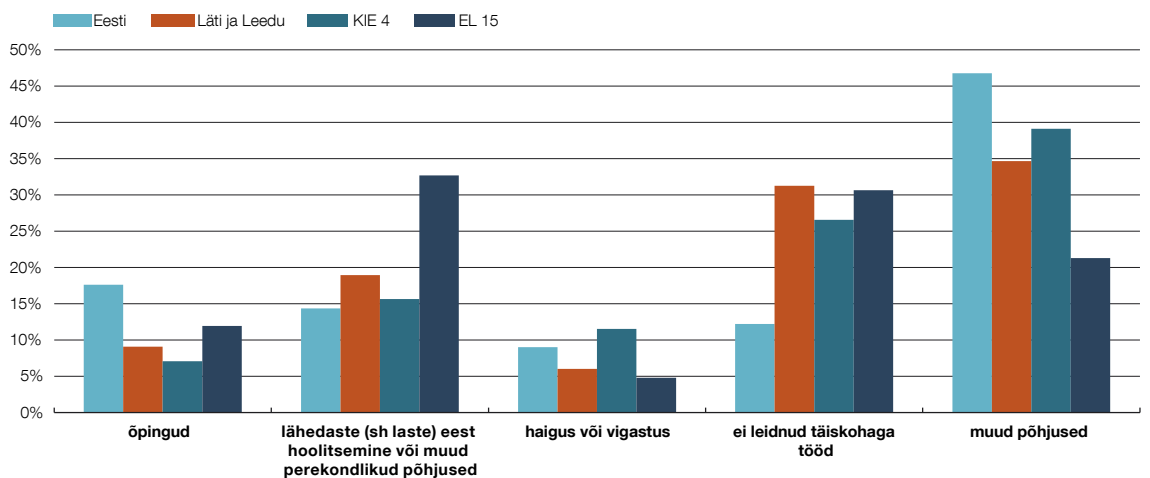
Joonis 21. Osaajaga töötajate osakaal

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Samal ajal võib osaajaga töötamine olla tingitud sellest, et töötaja ei leia täiskohaga tööd: seda nimetatakse vaeghõiveks. Eestis on teiste Euroopa riikidega võrreldes vähe neid töötajaid, kes töötavad osaajaga seetõttu, et täiskohaga tööd pole olnud võimalik leida (vt joonis 22). Pidades silmas, et hõivatute osakaal tööealises elanikkonnas on juba praegu väga suur, võib osaajaga töötamise lihtsustamine olla üks meede, millega rohkem elanikke tööellu kaasata.

Joonis 22. Osaajaga töötamise põhjused, 2014–2016 keskmine

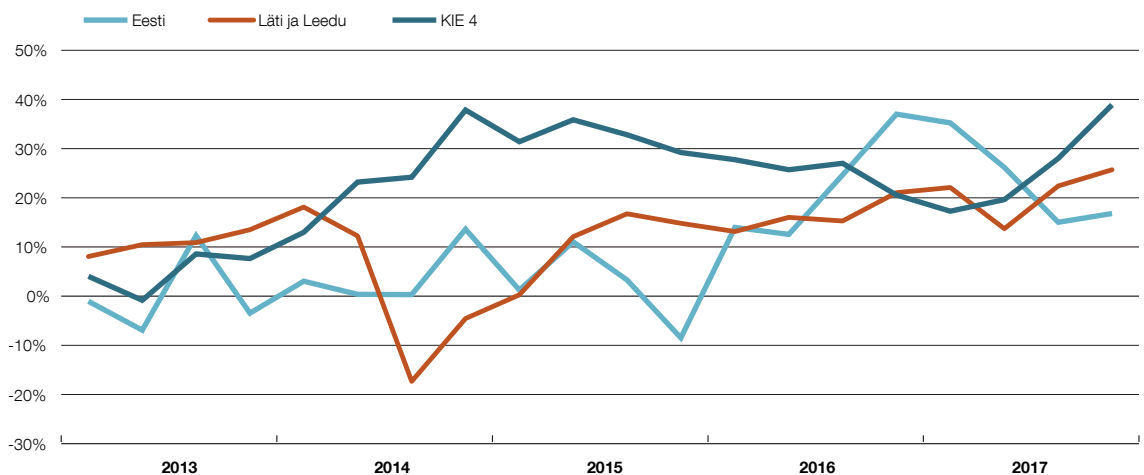

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Vabad töökohad

Ehkki hõivatute arv suurenes 2017. aasta teisel poolaastal kiiresti, oleksid tööandjad soovinud töötajate arvu veel rohkem kasvatada. Vabade töökohtade hulk suurenes tööjõu liikumise uuringu järgi 2017. aasta teisel poolel eelmise aasta sama ajaga võrreldes ligikaudu 1590 töökoha võrra, 11 650ni. Vabade töökohtade arvu kasv oli aasta teisel poolel küll jätkuvalt üpris kiire, ent siiski märksa aeglasem kui eelneva aasta vältel (vt joonis 23). Vabade töökohtade arvu suurenemine illustreerib hästi ka erinevusi hõive kasvus: Eestis suurenes töäjõunõudlus hüppeliselt juba 2016. aasta teisel poolel ja see peegeldus ka hõivatute arvu kiires kasvus 2017. aastal. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, aga samuti Lätis ja Leedus töäjõunõudluse kasv 2017. aasta teisel poolel kiirenes ning võib eeldada, et see hoogustab neis riikides 2018. aasta alguses ka hõive kasvu.

Joonis 23. Vabade töökohtade arvu aastane muutus

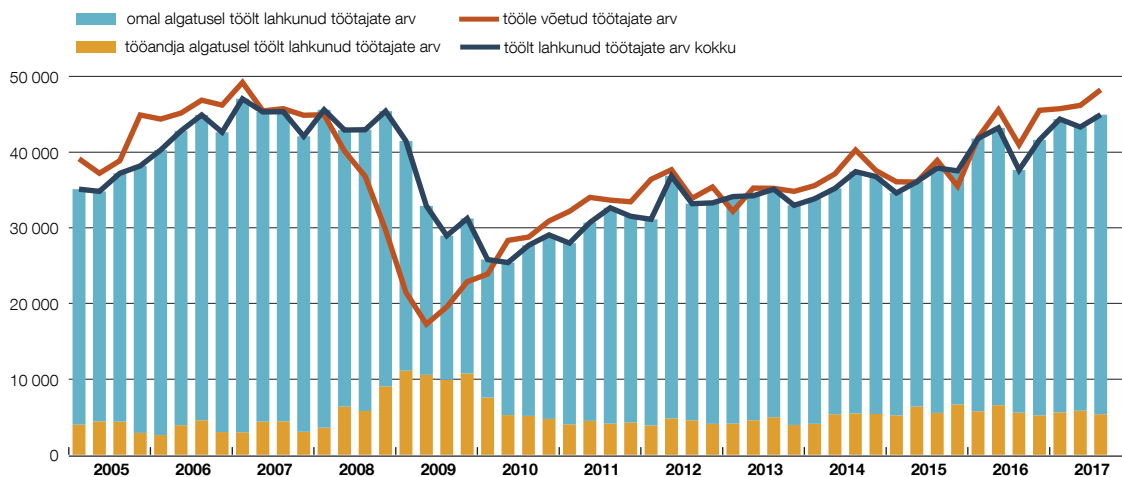
Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Vakantsi määr ehk vabade töökohtade suhe täidetud ja täitmata töökohtade koguarvu oli 2017. aasta esimesel poolel Eestis keskmiselt 2,1%, mis tähendab, et sajast ametikohast umbes kahele poldud sobivat töötajat leitud. Sama uuringu järgi hoogustus nii omal algatusel töölt lahkunud kui ka tööle võetud töötajate arvu kasv juba 2016. aastal ning kiirenes 2017. aasta teisel poolel veel (vt joonis 24). See viitab kaudselt, et töökohavahetused on sagenenud – ajal, kui vaba tööjõudu on vähe, on see tavapärane.

Töötlevas tööstuses, mis on suurima töötajate arvuga tegevusala, oli 2017. aasta teisel poolel ka kõige rohkem vabu töökohti, ligikaudu 2490. Seda oli kahe kolmandiku võrra rohkem kui aasta varem. Kõige järsemalt suurenes aga vabade töökohtade arv ehituses, kus see kasvas 2017. aasta teisel poolaastal aasta varasema ajaga võrreldes rohkem kui kaks korda: 225 vabalt ametikohalt 490ni. Kõige teravam on tööjõuprobleem infotehnoloogia ning majutuse ja toitlustuse tegevusalal, kus teisel poolaastal ootas igast 100 ametikohast täitmist keskmiselt 2,9.

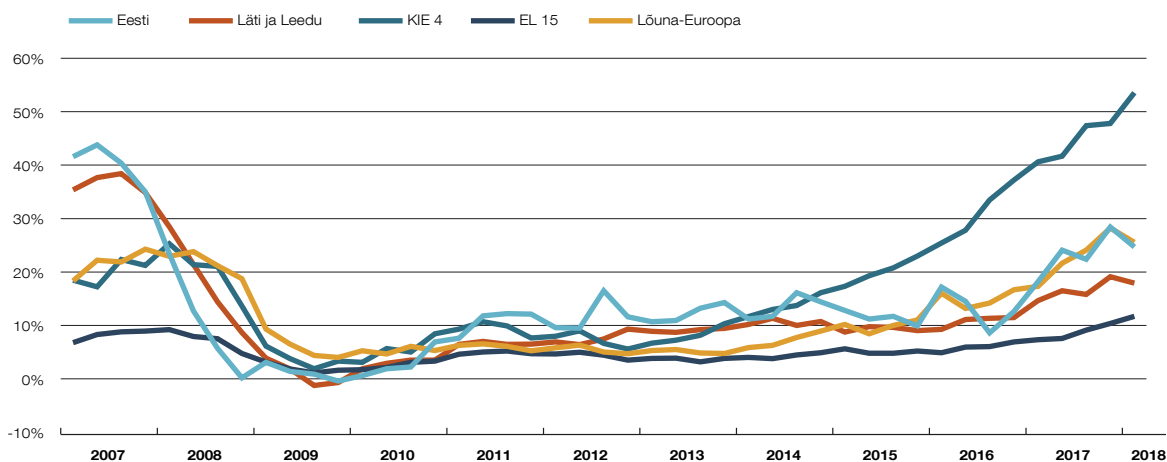
Vajadust lisatööjõu järele aitab kirjeldada ka ettevõtjate hinnang sellele, kui oluline on tööjõupuudus nende tegevust piirava probleemina. Töötlevas tööstuses, kus Eestis on hõivatud veidi üle viiendiku töötajatest ja Euroopa Liidus keskmiselt umbes 15%, suurenes tööjõupuudus 2017. aasta jooksul järsult (vt joonis 25). Võttes arvesse selle näitaja hüplikkust ajas,

Joonis 24. Töötajate liikumine, hooajaliselt tasandatud

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Joonis 25. Töäjõupuudus kui peamine tootmist takistav tegur töötlevas tööstuses, hooajaliselt tasandatud

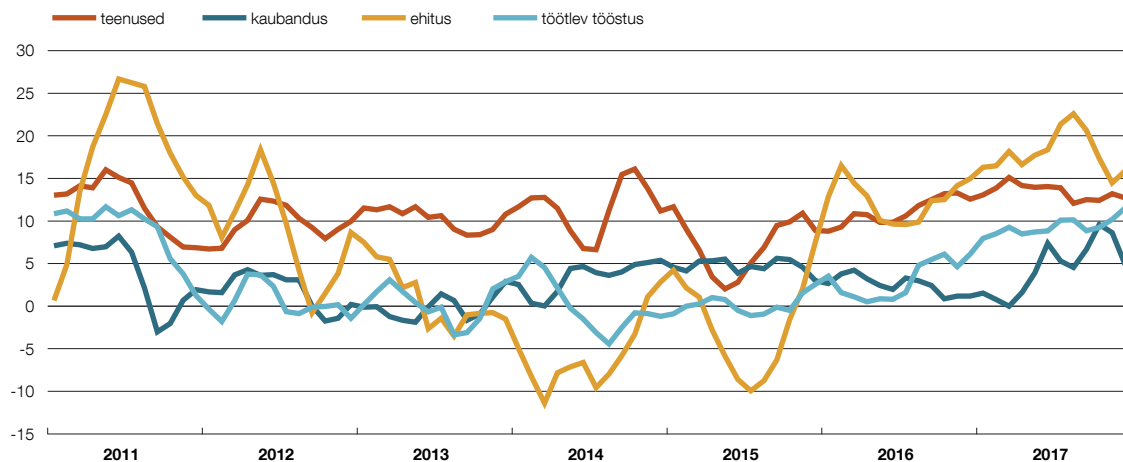

Allikas: Euroopa Komisjon.

võib öelda, et enamikus Euroopa riikides on töäjõupuudus töötlevas tööstuses praegu vähemalt sama terav probleem kui kümne aasta tagusel kiire majanduskasvu perioodil. Eestis ning eriti Lätis ja Leedus on töäjõupuuduse kui tootmist piirava probleemi tähtsus kasvanud mõnevõrra aeglasemalt.

Ettevõtete plaane töäjõudu värvata ehk töäjõunõudluse edasist arengut aitavad hinnata hõiveootuste indeksid konjunktuuriinstituudi korraldatavas majanduskonjunktuuri uurin-gus. Ettevaates on Eesti tööandjate hõiveootused jäänud 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses töötleva tööstuse ja teeninduse tegevusalal enam-vähem samasuguseks kui 2017. aasta alguses (vt joonis 26). Eelmise aastaga võrreldes veidi rohkem plaanitakse töötajaid juurde värvata kaubanduses ja ehituses.

Joonis 26. Hõiveootuste saldo*, kolme kuu libisev keskmine

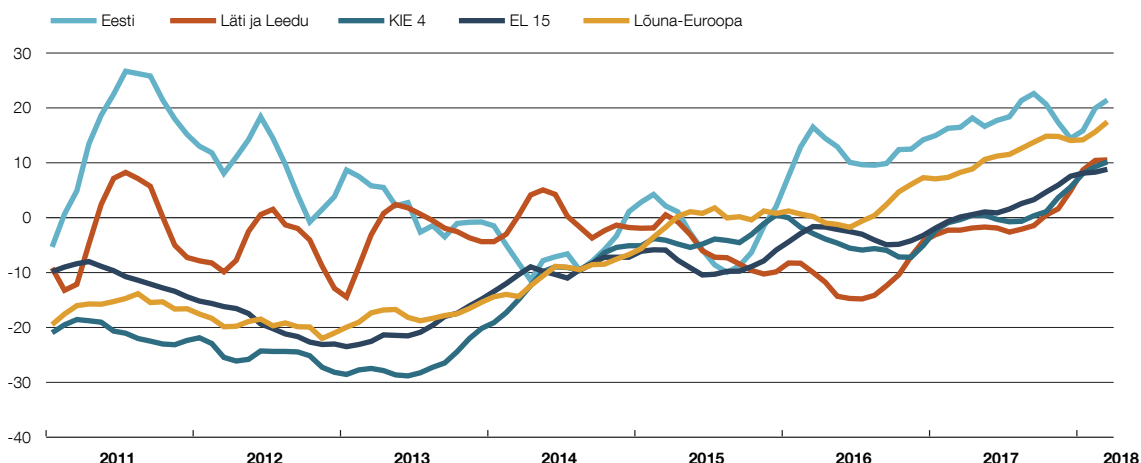

Allikad: Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

* Indeks näitab hõive kasvu ootavate ja hõive kahanemist ootavate ettevõtete osakaalu saldot.

Seejuures hindavad Eesti ehitusettevõtjad juba paar aastat lähituleviku tööjõuvajadust märksa suuremaks kui ehitusettevõtjad mujal Euroopas (vt joonis 27). Euroopa Liidu vanades liikmesriikides, Lätis, Leedus ning Ida- ja Kesk-Euroopa riikides hakati hõive suurenemist ehitussektoris ootama alles 2017. aasta lõpus.

Joonis 27. Hõiveootuste saldo* ehituses, kolme kuu libisev keskmine

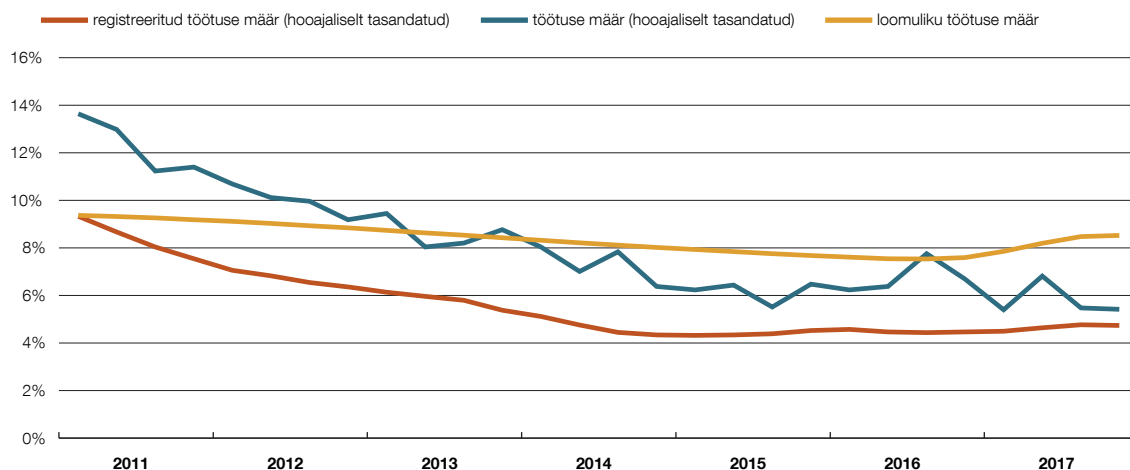
Allikad: Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

* Indeks näitab hõive kasvu ootavate ja hõive kahanemist ootavate ettevõtete osakaalu saldot.

Tööpuudus

2017. aasta teisel poolel oli keskmiselt töötähtaegselt peaaegu 37 000 inimest ja töötuse määr langes tööjõu-uuringu andmetel 2016. aasta teise poole 7,1%-lt 2017. aasta teiseks pooleks 5,2%-le. Seejuures oli töötuse määr kolmandas ja neljandas kvartalis ühesugune (vt joonis 28). Töötuse määr langes tänu sellele, et hõive kasvas kiiremas tempos kui tööjõu osalejate arv ja osutus madalamaks, kui Eesti makromajanduse prognoosides oodati. Prognoosid nägid

Joonis 28. Tööpuudus

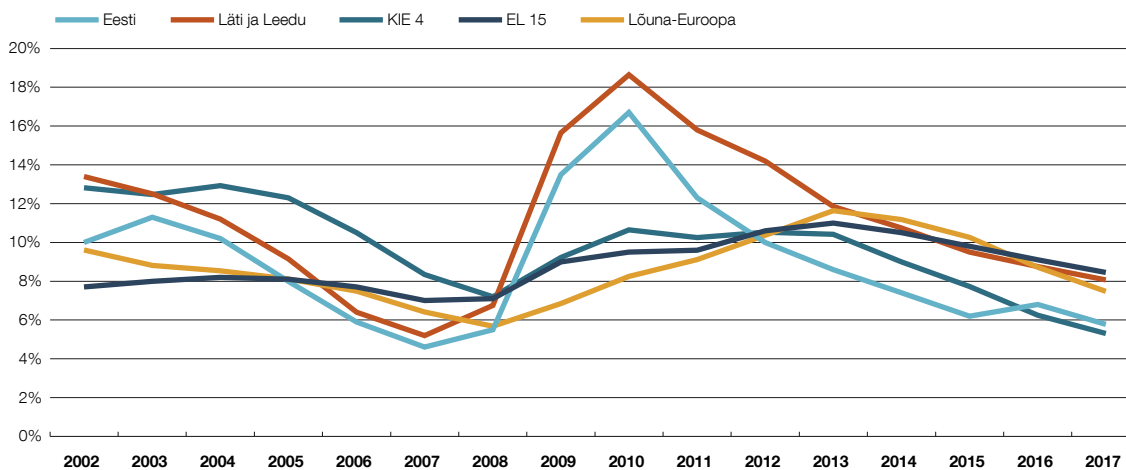

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Pank.

ette, et tööpuudus kasvab peamiselt töövõimereformi raames tööturule tulevate inimeste mõjul, kellel läheb töö leidmiseks tavapärasest kauem aega. Tööpuudus kahanes 2017. aasta teisel poolel kõigis vanuserühmades, kuid kõige rohkem 15–24aastaste noorte seas. Aasta jooksul on tublisti vähenenud ka 50–74aastaste naiste ja meeste tööpuudus, mis koos kõrge hõive määraga tähendab, et vanemaealistel on võimalik pikemaks ajaks tööle jääda ja leida endale sobiv rakendus. Meeste tööpuudus oli 5,6% ehk kõrgem kui naiste 4,8%, kuid sugude võrdluses vähenes tööpuudus aastaga sama palju.

Euroopa riikide võrdluses kahanes Eesti tööpuudus pärast 2008. aasta finantskriisi suurt hüpet kiires tempos. 2017. aastal oli tööpuudus Eestis ligikaudu 2 protsendipunkti madalam kui naaberriikides Lätis, Leedus ja Soomes (vt joonis 29). Kriisijärgsele kiirele taastumisele aitas kaasa tööturu paindlikkus – Eestis kahanesid nominaalpalgad, mis on üsnagi haruldane nähtus, kui vaadata tööturu kriisijärgset kohanemist teistes Euroopa Liidu riikides.

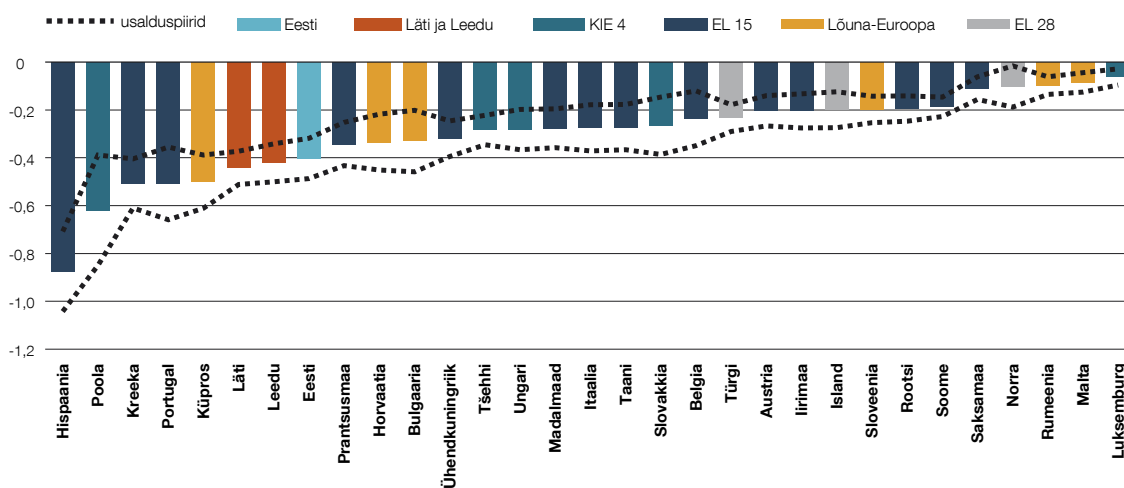
Joonis 29. Töötuse määr 15–74aastaste seas

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Osaliselt selgitab tööpuuduse suurt kõikumist Euroopa eri piirkondades majanduse enda heitlikkus. Seda, kui palju muutub tööpuudus ühe protsendi reaalse SKP muutuse kohta, nimetatakse Okuni³ kordajaks. Nii USA kui ka euroala kohta tehtud uurimistöödes on leitud, et kehtib 1 : 1/3 reegel: kui SKP kasv kiireneb 1 protsendipunkti, siis kahaneb töötuse määr ligikaudu 1/3 protsendipunkti. Euroopa Liidu liikmesriikide vahel on aga tööpuuduse tundlikkuses üsnagi suured erinevused. 2006.–2017. aasta andmete põhjal hinnatud kordajate väärtused varieerusid –0,83 protsendipunkti Hispaanias kuni –0,01 protsendipunkti Luksemburgis (vt joonis 30). Suhteliselt palju muutub tööpuudus SKP muutuse korral Euroopa Liidu vanades lõunapoolsetes riikides ja Baltimaades, Saksamaal ja Soomes seevastu vähe.

Joonis 30. Okuni kordaja hinnang ja hinnangu usaldusvahemik (± 2 standardhälvet)

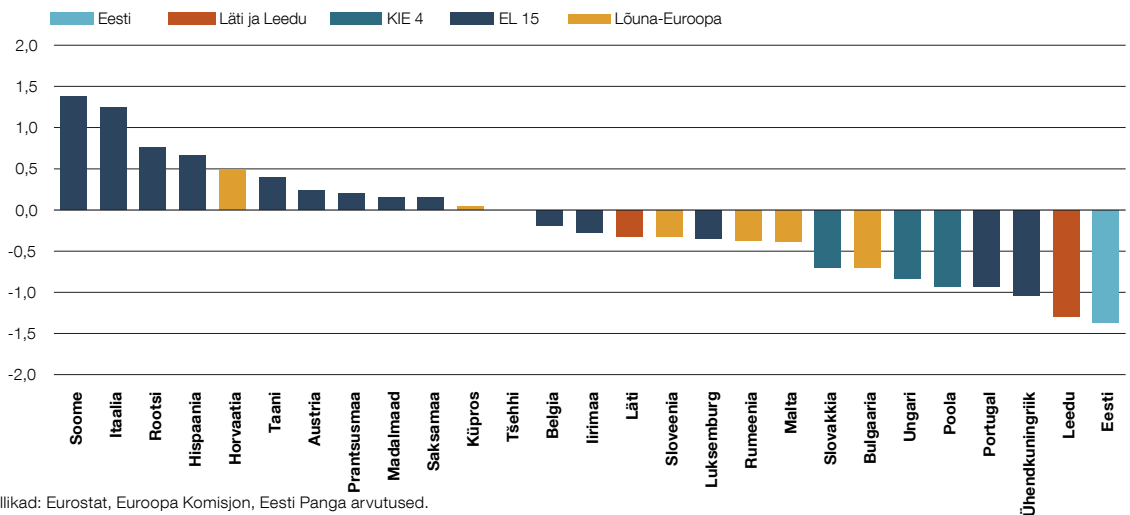
Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Euroopa Liidu riike töötuse taseme järgi reastades osutub, et Eesti on üsna keskmisel kohal. Kõige kõrgem oli töötuse määr hiljuti kriisist raputatud Kreekas, ning samuti oli see näitaja kõrge veel mitmes võlakriisist mõjutatud Lõuna-Euroopa riigis. Väga madal on töötuse määr aga mitmes suures Kesk- ja Ida-Euroopa riigis: Poolas, Ungaris ja Tšehhis, kus 2017. aastal kiirenes märgatavalt ka palgakasv.

Töötuse taseme järgi üksi ei saa järeldada, kas riigi tööturul on seis pingeline ehk kas vaba tööjõudu on tööturul vähe ja tööpuudus tekitab palgasurvet. Selleks tuleb vaadata tööpuuduse lõhet ehk jooksva töötuse määra ja loomuliku töötuse määra erinevust. Viimane on hinnanguline töötuse tase, mille puhul ei tekita tööjõupuudus majanduses lisapalgasurvet ja palgakasv ei kiirene. See on kõrge siis, kui töötute hulgas on palju struktuurselt töötuid, kes ei konkureeri majanduses pakutavatele töökohtadele seetõttu, et neil pole nõutavaid oskusi või nad pole näiteks nõus töö leidmise nimel elukohta vahetama. Eestis on Eesti Panga hinnangu kohaselt olnud tööpuuduse määr juba alates 2014. aastast madalam kui loomuliku töötuse määr ning 2016. aastal pidurdus loomuliku töötuse määra alanemine töövõimereformi mõjul. Euroopa Komisjoni loomuliku töötuse hinnangu järgi oli Euroopa Liidu riikidest Eesti töötuse lõhe 2017. aastal suurim. Nagu Eestis on tööpuuduse määr oma hinnangulisest loomulikust tasemest märksa madalam ka Leedus ja enamikus suurtes Kesk- ja Ida-Euroopa riikides. Meie olulistest kaubanduspartneritest on aga tööturul suhteliselt palju lõtku Soomes ja Rootsis (vt joonis 31).

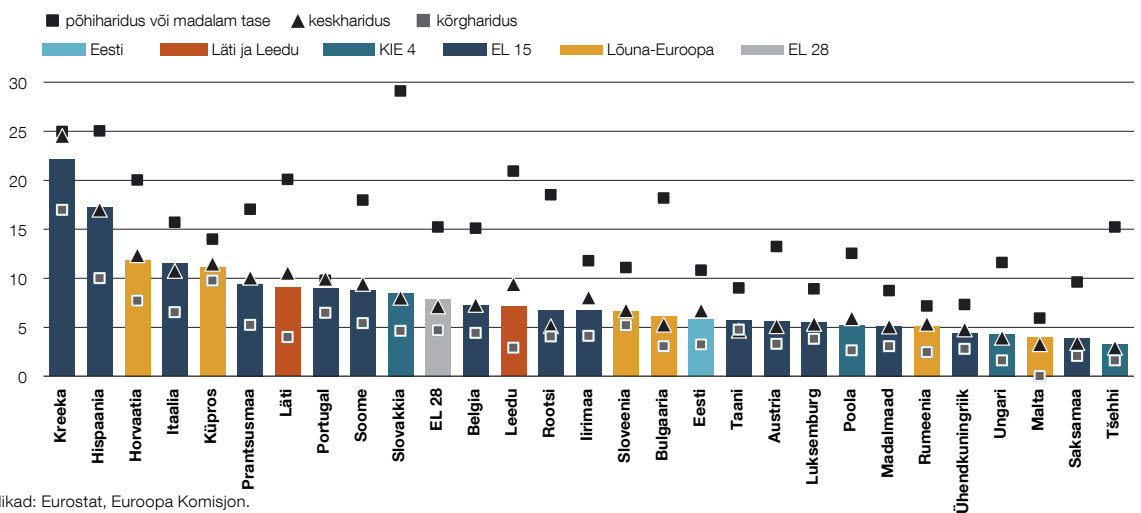
3 Vt Okun, A. M. (1962). „Potential GNP & Its Measurement and Significance“, American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economics Statistics Section, lk 98–104.

Joonis 31. Töötuse määra ja loomuliku töötuse määra erinevus

Allikad: Eurostat, Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

Joonis 32. Töötuse määr haridustaseme järgi, 2017

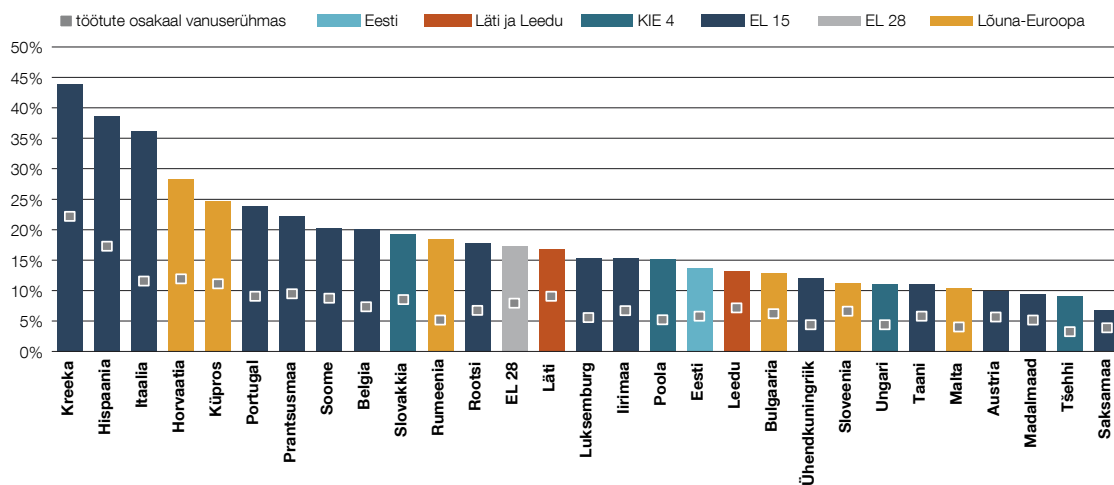
Allikad: Eurostat, Euroopa Komisjon.
Märkus. Tulbad tähistavad kogu töötuse määra.

Sarnase kogu majanduse töötuse määra taga võivad peituda suured erinevused töötuse määras haridustaseme, soo, vanuse jt näitajate lõikes. Näiteks on joonisel 32 lisaks kogu majanduse näitajale ära toodud töötuse määr haridustaseme järgi. Tavaliselt on tööpuudus seda väiksem, mida kõrgem on haridustase. Balti riikide võrdluses osutub, et kõrgharidusega inimeste töötuse määr on kolmes riigis üsna ühesugune, aga Eestis on põhiharidusega inimeste töötuse määr palju madalam kui naabritel. Germaani riikides (nt Saksamaal ja Austrias), kus on tugev kutseharidussüsteem, on kõrgharidusega ja sellest madalama haridustasemega inimeste töötuse erinevus väga väike.

Noorte töötuse määr langes Eestis eelneva aasta 14,1%-lt 2017. aasta teisel poolel 8,6%-le; aasta viimases kvartalis ulatus see sealjuures vaid 6,2%ni. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti noorte töötuse määr madalam kui Euroopa Liidu keskmine ning samuti madalam kui

naaberriikide Läti ja Soome oma. Väga suur on noorte tööpuuduse probleem aga vanades Lõuna-Euroopa liikmesriikides, eriti Kreekas, kus töötut oli iga viies 15–24aastane noor ja pea pooled nendest, kes töötajaks osalesid (vt joonis 33).

Joonis 33. 15–24aastaste noorte töötus, 2017

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.
Märkus: Tulbad tähistavad töötuse määra.

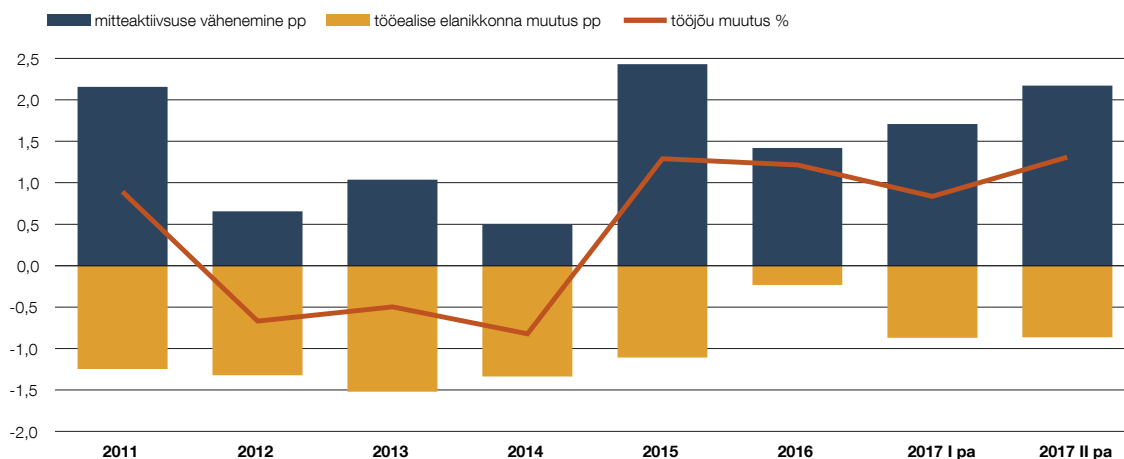
Erinevalt töötajate arvust suurenes töötukassas arvel olevate registreeritud töötute arv kogu 2017. aasta vältel ning ka 2018. aasta esimeses kvartalis. Registreeritud töötute arvu suurendaski 2017. aastal töövõimereform, mis nõuab, et toetuse saamiseks peavad osalise töövõimega inimesed aktiivselt tööturul osalema. Aasta jooksul kahanes nende registreeritud töötute arv, kellel vähenenud töövõimet leitud ei ole. Kahanemise tempo on aga alates 2017. aasta viimasest kvartalist aeglustunud, mis tähendab, et kuises arvestuses kasvas aasta viimasel kvartalis ka nende registreeritud töötute arv, kellel on täielik töövõime.

2017. aasta teisel poolel esitati keskmiselt 4355 töövõime hindamise taotlust kuus ning töövõime hindamisel leiti, et 26% hinnatutest on täieliku ja 57% osalise töövõime vähenemisega, 16% aga pole vähenenud töövõimega. Taotluste koguarv jäi pärast reformi ligikaudu samaks, kuid negatiivsete otsuste osakaal suurenes mõnevõrra. Nendest, kellel tuvastati osaline töövõime, töötas hindamise ajal 59%, ülejäänud 41% ehk 11 792 inimest pidid toetuse saamiseks täitma aktiivsuse nõuet. Aktiivsuse nõude täitmiseks on mitu võimalust, nt õppimine, lapse kasvatamine või lähedase hooldamine, enamasti aga aktiivsed tööotsingud.

Töötajate osalemine ja tööealine elanikkond

Töötajate osalemine suurenes koos jätkus 2017. aasta esimesel poolel ka töötajate osalemine kasv. Töötajate ehk tööealisi 15–74aastaseid elanikke, kes kas töötasid või otsisid tööd, oli töötajate osalemine andmetel 2017. aasta esimesel poolel Eesti majanduses 1,3% ehk ligikaudu 9100 inimese võrra rohkem kui aasta varem (vt joonis 34). Kuigi tööealisi elanikke oli mullusega võrreldes umbes 6000 võrra vähem, suurenes töötajate hulk Eestis tänu sellele, et tööturul mitteaktiivsete tööealiste elanike arv oli varasemast väiksem.

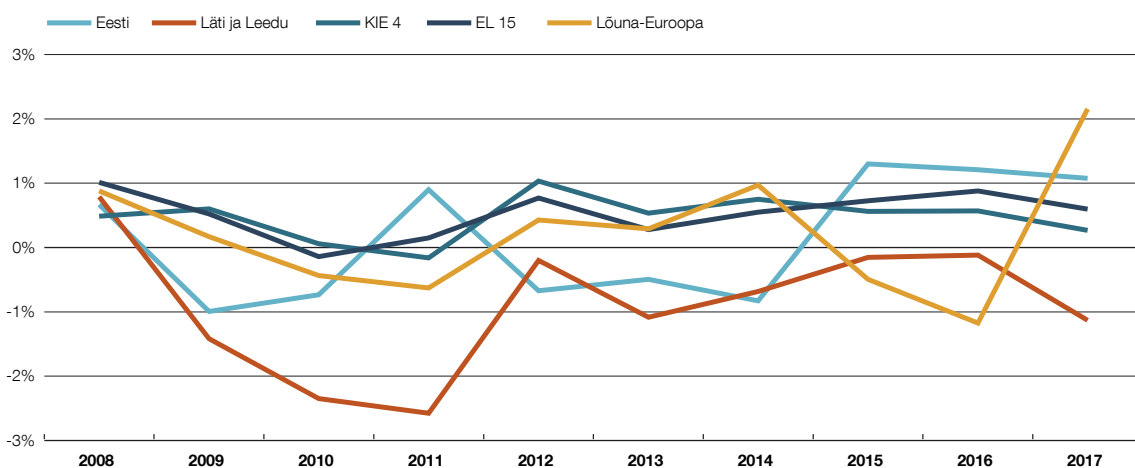
Joonis 34. Tööjõu aastane muutus

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Tööjõupakkumine ehk tööturul aktiivsete elanike arv on viimasel kolmel aastal kasvanud Eestis umbes 1% aastas; see kasv on olnud Euroopa riikide seas üks kiiremaid (vt joonis 35). Näiteks Läti ja Leedu keskmine tööjõupakkumine on vähenenud 2009. aastast alates. See on peamiselt tingitud sellest, et tööealiste inimeste arv on Lätis ja Leedus vähenenud kiiremini kui Eestis ning mitteamaktsiivsuse kahanemine pole suutnud rahvaarvu ulatuslikku vähenemist tasakaalustada.

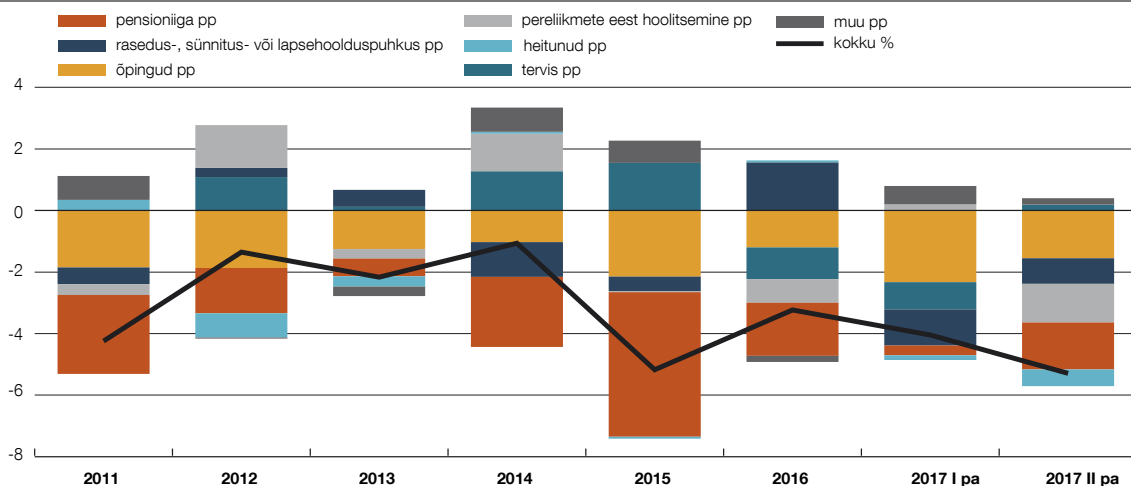
Joonis 35. Tööjõu aastane muutus

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Tööturul mitteamaktsiivseid tööealisi elanikke oli 2017. aasta teisel poolel Eestis 15 100 inimese ehk 5,3% võrra vähem kui aasta varem. Tööjõu-uuringu andmetel mõjutas mitteamaktsiivsete elanike arvu kahanemist teisel poolaastal üsna võrdselt nii õpingute, pensioniea saabumise kui ka laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemise tõttu tööturult eemaloleku vähenemine (vt joonis 36). Üle mitme aasta kahanes kiiresti ka nende elanike arv, kes on tööturult eemal seetõttu, et nad on kaotanud lootuse töö leida.

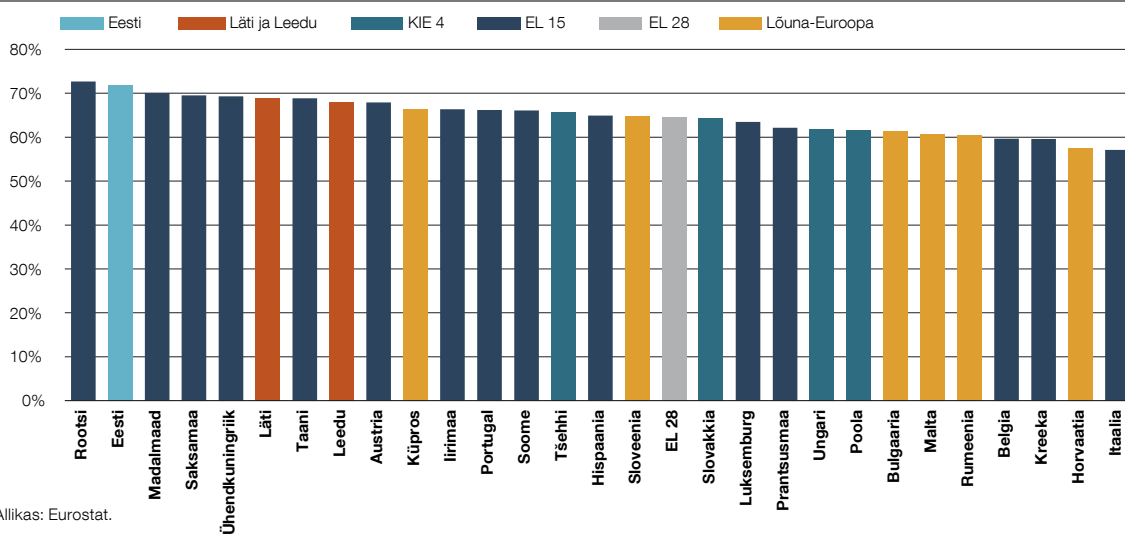
Joonis 36. Panus mitteaktiivsete elanike arvu aastasesse muutusse põhjuse järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Mitteaktiivsete elanike arvu vähenemisega koos on viimasel kolmel aastal jõudsalt kerkinud töajõus osalemise määr⁴. 2017. aasta teisel poolel olid tööealistest ehk 15–74aastastest elanikest tööturul aktiivsed 72,1% ning aastaga tõusis töajõus osalemise määr 1,4 protsendipunkti. Eesti tööealiste elanike tööturul osalemise määr on – nagu ka hõive määr – Euroopa Liidu riikides seas üks kõrgemaid, ületades liidu keskmist ligi seitsme protsendipunktiga (vt joonis 37). 50–74aastaste elanike tööturul osalemise määr oli 2017. aastal Euroopa Liidu kõrgeim eelkõige tänu selle vanuserühma naiste väga kõrgele osalemismäärale. Kuna vanemaalised jäävad tööturul kauemaks ajaks aktiivseks, on pensioniga Eestis haruldsem mitteaktiivsuse põhjus kui Euroopa Liidu riikides keskmiselt. Töötuse määr 50–74aastaste seas oli 2017. aasta teisel poolel 5,3% ehk 1,6 protsendipunkti madalam kui aasta varem, mis näitab, et vanemaalistel on võimalik endale sobivat rakendust leida.

Joonis 37. Töajõus osalemise määr, 2017

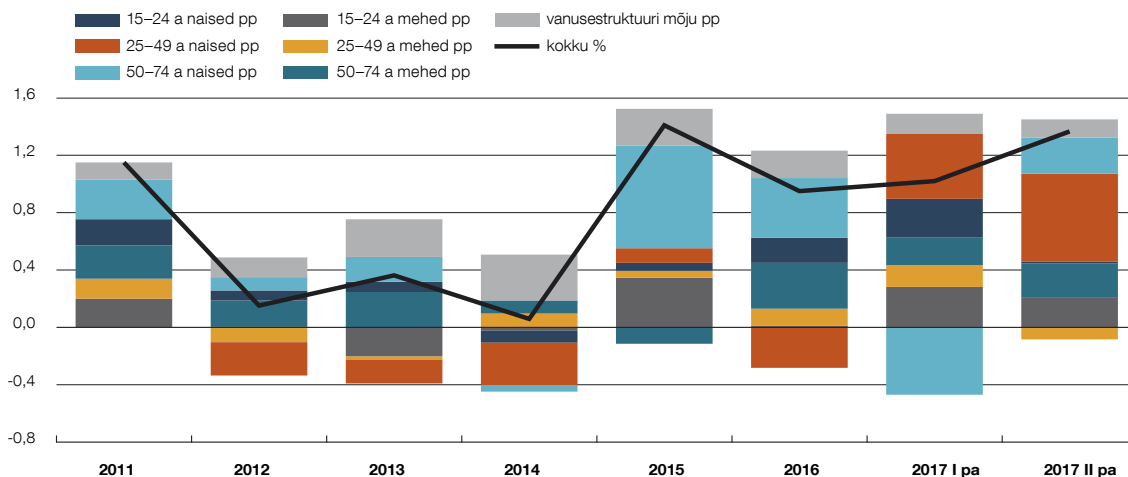

Allikas: Eurostat.

4 Töajõus osalemise määr ehk tööealise elanikkonna aktiivsuse määr on tööga hõivatute ja töötute koguarvu osakaal tööealise elanikkonnas.

50–74aastaste naiste ja meeste aktiivsem tööturul osalemine kergitas Eesti tööjõus osalemise määra ka 2017. aasta teisel poolel (vt joonis 38). Kuna vähenes nende elanike arv, kes on tööturul mitteaktiivsed laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemise tõttu, tõusis ka 25–49aastaste naiste tööturul osalemise määr.

Joonis 38. Panus tööjõus osalemise määra aastasesse muutusse vanuse ja soo järgi

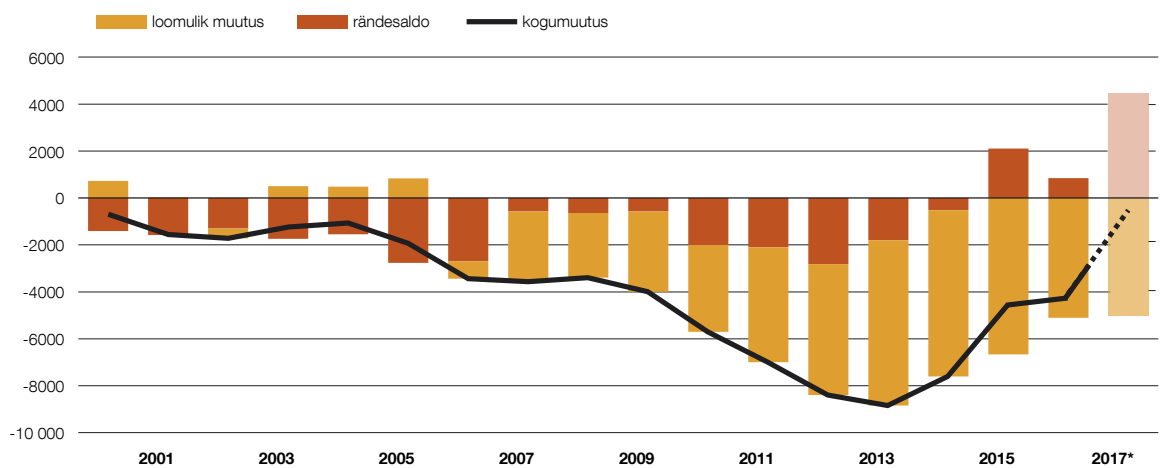
Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Tööturul aktiivsete inimeste arvu suurendab ka töövõimereform. Töövõimereform kasvatab tööjõus osalemist peamiselt tänu sellele, et varem tööturult eemal olnud osalise töövõimega inimestel tuleb töövõimetoetuse saamiseks aktiivselt tööd otsida. Inimesi, kes hindamise ajal ei töötanud ja kelle töövõime hinnati osaliseks, oli 2018. aasta veebruari lõpuks kokku 14 890. Üksikasjalikumalt käsitleti töövõimereformi rakendumist 2017. aasta kolmanda Rahapoliitika ja Majanduse taustinfos. Tööjõus osalemise määr peaks töövõimereformi, aga ka pensioniea tõusu mõjul edasi kerkima ja tööjõu hulk seega suurenema.

Lisaks elanikkonna aktiivsuse määrale mõjutab tööjõupakkumist muutus tööealiste inimeste arvus – viimane on oluline just tööturu seisukohast. Kuigi enamasti on 15aastased noored veel õpingute tõttu mitteaktiivsed ja 74aastastest osaleb tööturul alla 10%, defineeritakse tööeana laiemas mõttes vanusevahemikku 15–74. Kogurahvastiku ja tööealiste arvu muutus võib erineda üsna palju, seda peamiselt vanusestruktuuri mõju tõttu. Eestis on tööealiste arv kahanenud mõnevõrra kiiremas tempos kui kogurahvastik. Kuigi täpne rahvastikustatistika avaldatakse alles 2018. aasta mais, võib rände ja suremuse vanusestruktuuri samaks jäädes prognoosida, et tööealiste arv kahanes ligikaudu 500 inimese võrra ehk 0,05% (vt joonis 39). Seda on tänu suurele positiivsele rändesaldole märksa vähem kui 2016. aastal. Järgnevatel aastatel mõjutab tööealiste arvu tugevasti rahvastiku vanusestruktuur. Nimelt on II maailmasõja teisel poolel ja pärast sõda ehk 1944.–1946. aastal sündinud inimesi ligikaudu 3000 võrra vähem kui mõni aasta enne ja pärast seda sündinuid. See aga tähendab, et tööeast väljub tavapärasest nii palju vähem inimesi, et 15–74aastaste arv suureneb. Sellesse panustab ka tööikka jõudvate 15aastaste noorte arv, mis eelseisvatel aastatel oodatavalt suureneb.

Enamikku Euroopa Liidu liikmesriike iseloomustab rahvastiku vananemine, mis enamasti tähendab, et tööealiste inimeste osakaal rahvastikus väheneb. Siiski ei pruugi see tähendada, et rahvastik ja/või tööealiste arv kahaneb: viimase kümnendi jooksul suurenes rahva-

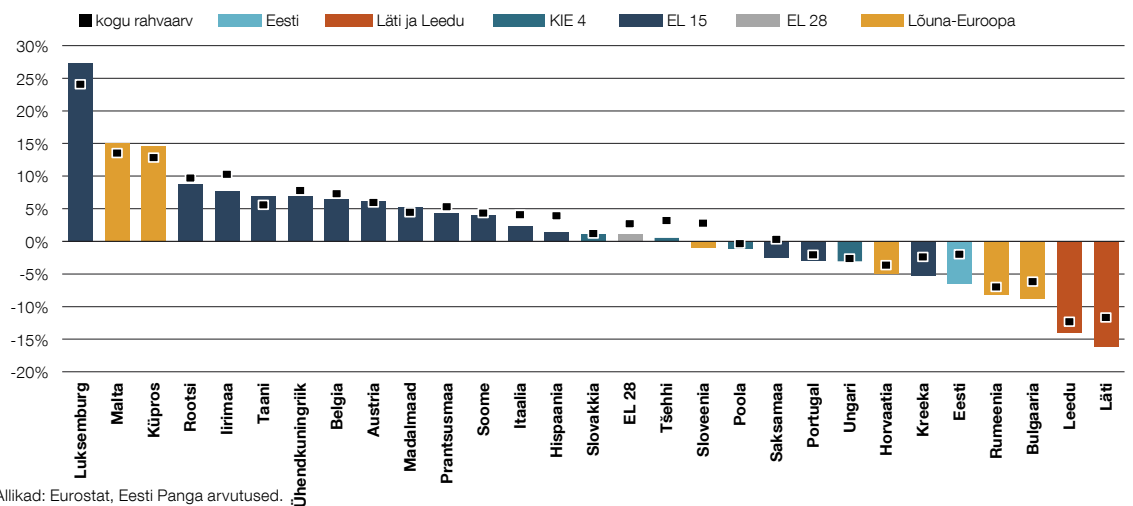
Joonis 39. Tööealiste arvu muutus

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.
* Esialgsel andmetel põhinev prognoos.

arv enamikus vanades Euroopa Liidu liikmesriikides, eranditeks olid Saksamaa ja Kreeka. Kõige rohkem kahanes rahvaarv Baltimaades ning vaesematest Lõuna-Euroopa riikidest Rumeenias ja Bulgaarias (vt joonis 40). Riikidevahelistesse erinevustesse panustavad kõige rohkem ränne (vt taustinfo 2), kuid ka loomulikud rahvastiku protsessid.

Joonis 40. Tööealise rahvastiku ja rahvaarvu muutus, 2007–2017

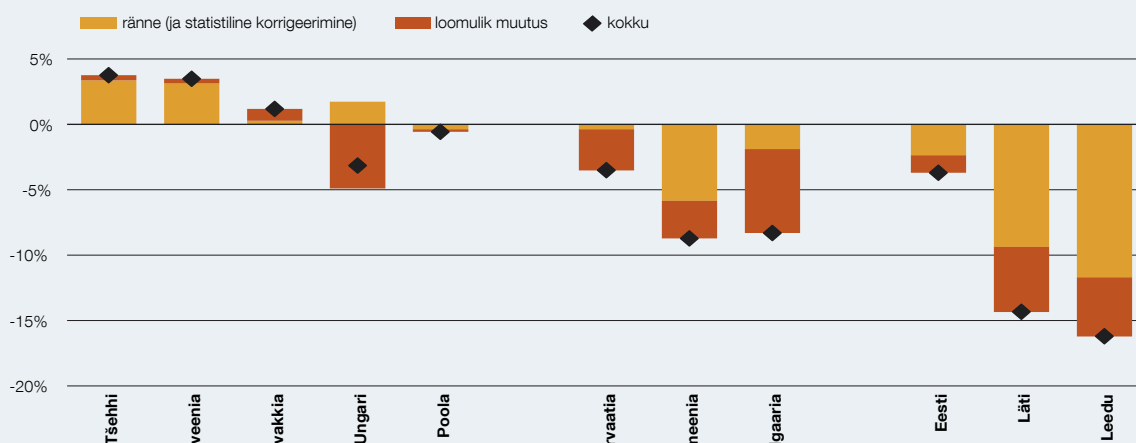
Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.
Märkus. Tulbad tähistavad 15–74aastaseid.

Taustinfo 2. Välisränne uutes Euroopa Liidu riikides

Selles taustinfos anname ülevaate 2004. aastal Euroopa Liiduga liitunud kaheksa Kesk- ja Ida-Euroopa riigi, 2007. aastal liitunud Bulgaaria ja Rumeenia ning 2013. aastal liitunud Horvaatia välisrändest. Kuigi kõigi Kesk- ja Ida-Euroopa riikide elatus-tase oli Euroopa Liiduga liitumise ajal madalam kui vanade liikmesriikide oma, ei kujunenud mitte kõikidest uutest liikmesriikidest väljaränderiike. Olulist rolli mängis see, kas uuel liikmesriigil oli kultuurilises mõttes lähedasi naaberriike, mille elatus-tase oli veel madalam.

2004.–2016. aasta kumulatiivse välisrände saldot vaadates eristuvad positiivse rändebilansiga suured Kesk- ja Ida-Euroopa riigid Tšehhi, Ungari, Slovakkia ja Sloveenia. Sloveeniast ja Tšehhist, mille elatustase on neist riikidest kõige kõrgem, on kujunenud Kesk- ja Ida-Euroopa riikide rände tõmbekeskused. Erandlik on väga suure väljarändega Poola, mille registreeritud rände statistikas on tegelikud rändevood tugevasti alahinnatud. Poola puhul on olulise tõuketegurina esile tõstetud kõrget, ligi 20%ni ulatunud töötuse määra Euroopa Liiduga liitumise ajal ning ka elanike ulatuslikku rännet maapiirkondadest linnadesse. Baltimaad ning madalama elatustasemega Horvaatia, Rumeenia ja Bulgaaria, kes liitusid hiljem, on aga alates Euroopa Liiduga ühinemisest kaotanud välisrände tõttu suhteliselt suure protsendi elanikkonnast. Viimase kahe riigirühma puhul on välisränne rahvastiku loomuliku kahanemist võimendanud, sest kõige rohkem rändavad välja noored, ning avaldanud negatiivset mõju tööjõupakkumisele (vt joonis T2.1).

Joonis T2.1. Rände ja loomuliku muutuse panus rahvaarvu muutusesse, 2004–2016

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

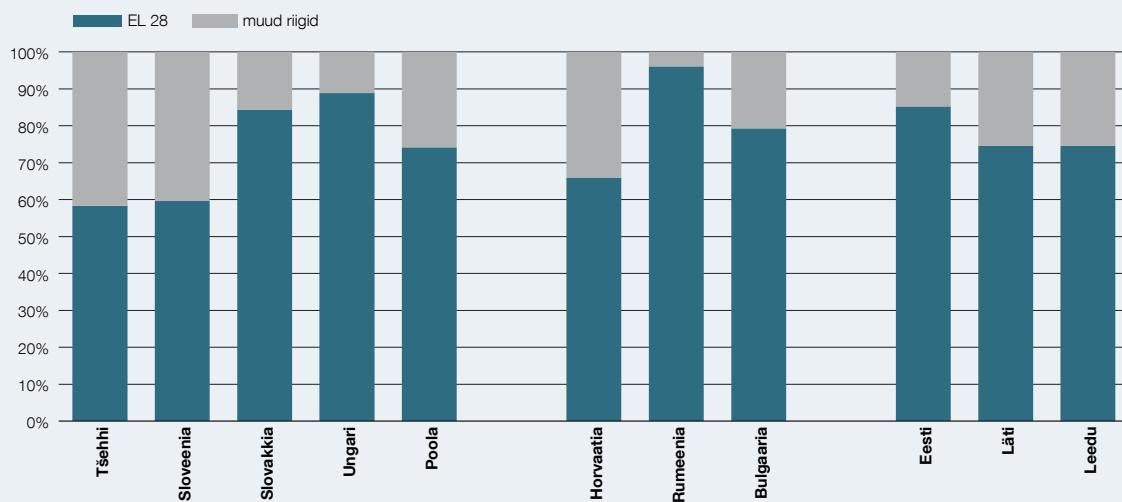
2004.–2016. aastat vaadates osutub, et Eestit eristab Lätist ja Leedust väiksem väljaränne, kuid sisserränne on olnud ligikaudu sama suur. Rändesaldo pole tingimata otseselt seotud rände aktiivsusega, ning nii on rändevood märkimisväärsed kõige suurema positiivse saldoga Tšehhis ja Sloveenias, aga ka negatiivse saldoga Poolas ja Rumeenias. Suured rändevood peegeldavad Kesk- ja Ida-Euroopa välisrände ajutist iseloomu: välisriikides käiakse leiba teenimas mõni aasta korraga ning elukoht ja sidemed koduriigis hoitakse alles.

Alates 2013. aastast on enamiku riikide puhul olemas andmed sisserrändajate sünniriigi ning poolte vaatlusaluste riikide puhul väljarändajate sihtriigi kohta. 2013.–2016. aastal rännati kõigist riikidest enamjaolt välja Euroopa Liitu (vt joonis T2.2). Kuna Euroopa Liitu mittekuuluvatest sihtriikidest on tavaliselt olulisel kohal need, kust toimub ka suurem sisserränne, siis ilmselt on tegu varem riiki tulnud inimeste tagasirändega. Sageli kerkib iga Kesk- ja Ida-Euroopa riigi puhul esile üks või mitu domineerivat sihtriiki: Eestis oli 51% väljarändajate sihtriigiks Soome, Leedus 45% jaoks Ühendkuningriik ja 8% jaoks Iirimaa. Horvaatia, Sloveenia, Slovakkia ja Bulgaaria puhul on aga oluline kaal kõrge elatustasemega Saksamaal ja Austrias, mis asuvad ka geograafiliselt lähedal. Slovakkia peamiseks sihtriigiks on aga hoopis naaberriik Tšehhi. Poola kohta on teada, et domineerivaks sihtriigiks on Ühendkuningriik, mille Poolast pärit kogukond oli 2016. aasta alguse seisuga kasvanud pea miljonini⁵.

Sisserrändes on nüüdseks suur kaal tagasirändel (vt joonis T2.3). Näiteks moodustasid tagasirändajad 2013.–2016. aastal 70% Leedu sisserrändest. Lisaks suurendavad tagasirändajate välismaised partnerid ja lapsed sisserrännet Euroopa Liidu riikidest, mis on kaalukad väljarände sihtkohad. Sellise sisserrände puhul, mis pole tagasiränne, mängivat olulist rolli madalama elatustasemega Euroopa riigid, mis ei kuulu Euroopa Liitu, näiteks Bosnia ja Hertsegoviina, Kosovo, Serbia, Moldova, aga ka Ukraina ja Venemaa. Ungari puhul on olulised lähteriigid Rumeenia, Ukraina ja Serbia, kus elab palju etnilisi ungarlasi. Varem liitriigi moodustanud Tšehhi ja Slovakkia vahelised rändevood on aga mõlematpidi suured.

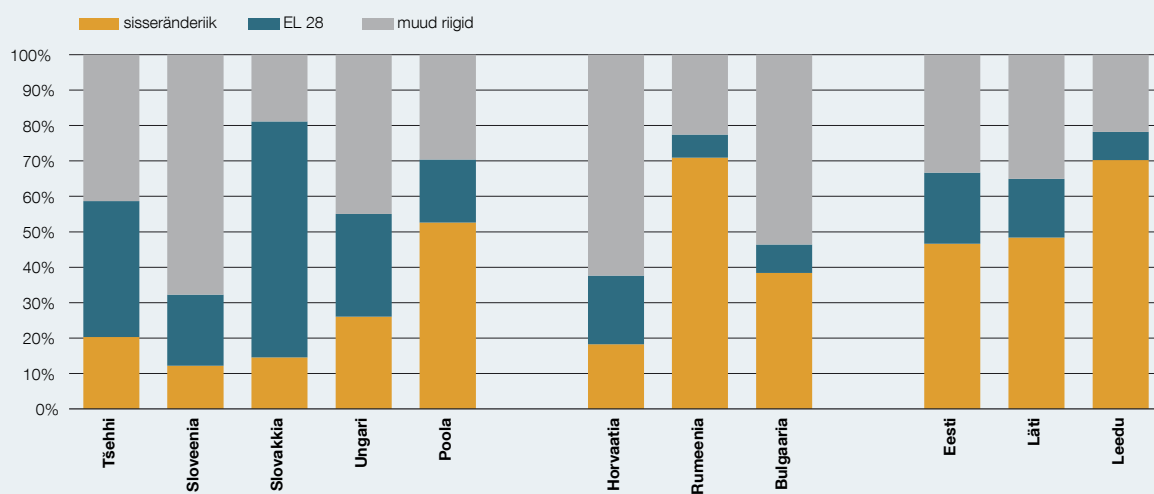
⁵ Ühendkuningriigi parlamendile koostatud infodokumendi põhjal. Vt Oliver Hawkins, Anna Moses, BRIEFING PAPER Number CBP7660, 15. juuli 2016. „Polish population of the United Kingdom“.

Joonis T2.2. Väljaränne sihtriigi järgi, 2013–2016

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Joonis T2.3. Sisseränne sünniriigi järgi, 2013–2016

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.